

Tendrapport Vlaamse arbeidsmarkt 2008

Het jaar van de ommezwaai?

Maarten Tielens
Wim Herremans
Steunpunt Werk en Sociale Economie

Marleen Jacobs
Departement Werk en Sociale Economie

10-2008

WSE Report

Steunpunt Werk en Sociale Economie
Parkstraat 45 bus 5303 – 3000 Leuven
T:32(0)16 32 32 39 F:32(0)16 32 32 40
steunpuntwse@econ.kuleuven.be
www.steunpuntwse.be

Tendrapport Vlaamse arbeidsmarkt 2008. Het jaar van de ommezwaai?

Maarten Tielens
Wim Herremans
Marleen Jacobs

Een onderzoek in opdracht van de Vlaamse minister van Werk, Onderwijs en Vorming, in het kader van het VIONA-onderzoeksprogramma

<p>Deze publicatie kwam tot stand met steun van het Europees Sociaal Fonds. Het ESF stelt middelen ter beschikking voor initiatieven die bijdragen tot meer en betere jobs voor meer mensen.</p> <p>Ontdek de werking in Vlaanderen via www.esf-agentschap.be.</p> 	<p>Kernthema's ESF 2007-2013</p> <ul style="list-style-type: none"> Talenten activeren Arbeidskansen geven Ondernemen met mensen
<p>ESF investeert in jouw toekomst.</p>	

Tielens, Maarten, Herremans, Wim & Jacobs, Marleen

Tendrapport Vlaamse arbeidsmarkt 2008. Het jaar van de ommezwaai?

Maarten Tielens, Wim Herremans & Marleen Jacobs – Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.
Steunpunt Werk en Sociale Economie / Brussel: Vlaamse Gemeenschap. Departement Werk en
Sociale Economie, 2008, 32p.

ISBN-97 890-8873-020-7

Copyright (2008)

Steunpunt Werk en Sociale Economie
Parkstraat 45 bus 5303 – B-3000 Leuven
T:32(0)16 32 32 39 - F:32(0)16 32 32 40
steunpuntwse@econ.kuleuven.be
www.steunpuntwse.be

Departement Werk en Sociale Economie
Ellipsgebouw - Koning Albert II-laan 35 bus 20, 1030 BRUSSEL
T: 32(0)2 553 42 56 - F: 32(0)2 553 43 90
werkgelegenheid@vlaanderen.be
www.werk.be

Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, micro-film of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this report may be reproduced in any form, by mimeograph, film or any other means, without permission in writing from the publisher.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	III
1. Conjunctuuromslag in 2008	2
2. Werkloosheid	7
2.1 De werkloosheidsgraad: (voorlopig nog) een daling	7
2.2 De werkzoekenden in Vlaanderen.....	10
2.3 Spanning op de arbeidsmarkt neemt niet meer toe	13
3. Werkzaamheid	15
3.1 De werkzaamheidsgraad: stapje voor stapje omhoog	15
3.2 Kansengroepen stijgen mee(r)	16
3.3 Desindustrialisering en tertiairisering gaan door	19
4. Wat brengt de toekomst?.....	22
4.1 Vergrijzing.....	22
4.2 Gevolgen voor de arbeidsmarkt: twee scenario's	23
4.3 Gevolgen voor ons welvaartstelsel.....	25
4.4 Gevolgen voor bedrijven en overheid.....	27
5. Conclusie: 2008 kantelmoment?	29
Bibliografie	30

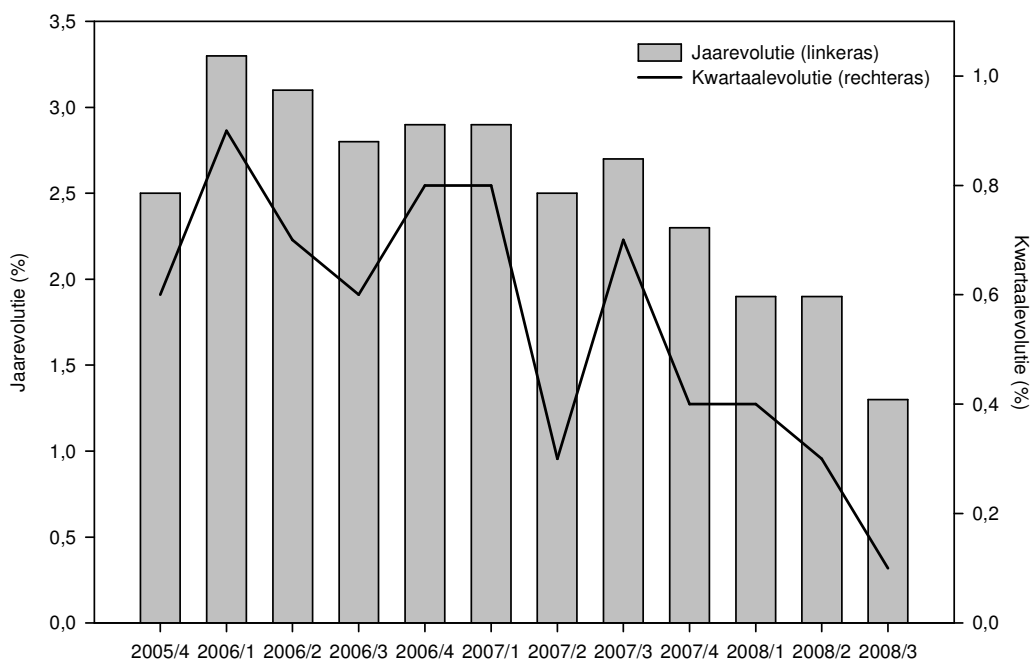
De Vlaamse economie beleefde in 2006 en 2007 mooie dagen. 2008 dient zich echter aan als een kanteljaar. In dit trendrapport gaan we na hoe dat zich weerspiegelt op de Vlaamse arbeidsmarkt. We bieden een overzicht van de ontwikkelingen op de Vlaamse arbeidsmarkt sinds 2005 tot op heden en plaatsen de belangrijkste trends in een Belgisch en Europees perspectief. Bovendien maken we een indicatieve prognose van de Vlaamse arbeidsmarkt tot het jaar 2030. De uitdagingen die de toekomst met zich meebrengt worden hier belicht.

Voor een cijferbijlage bij het rapport verwijzen we naar www.steunpuntwse.be/publicaties bij de WSE Reports 2008 of naar werk.be bij cijfers en onderzoek/presentaties en papers.

1. Conjuncturomslag in 2008

Na het topjaar 2006 en het behoorlijke 2007 doet er zich in 2008 een duidelijke ommezwaai voor in de conjunctuur. De vertraging begon reeds in de tweede helft van 2007 en zet zich door in 2008. Figuur 1 stelt de groeivertraging visueel voor. De groei van het Belgisch bruto binnenlands product (bbp) op kwartaalbasis (ten opzichte van het vorige kwartaal) bedroeg in het eerste kwartaal van 2007 nog 0,8% en is in het derde kwartaal van 2008 afgezwakt tot amper 0,1% (rechteras). Vergelijken we met hetzelfde kwartaal van het vorige jaar, dan zien we in het eerste kwartaal van 2007 nog een groei van 2,9% (ten op zichte van het eerste kwartaal 2006), terwijl de groei in het derde kwartaal van 2008 nog slechts 1,2% bedraagt (linkeras).

Figuur 1. Evolutie van de groei van het bruto binnenlands product (België; 2005/4-2008/3)

Bron: Nationale Bank van België (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

Deze conjuncturomslag heeft ook implicaties voor het functioneren van de Vlaamse arbeidsmarkt. Dit kan afgelezen worden uit een aantal indicatoren van de arbeidsmarktconjunctuur (figuur 2): het aantal ontvangen VDAB-vacatures¹, de bedrijfsoprichtingen en -falingen, de tijdelijke werkloosheid² en de uitzendactiviteit³. Om seizoenschommelingen uit te zuiveren, berekenen we een

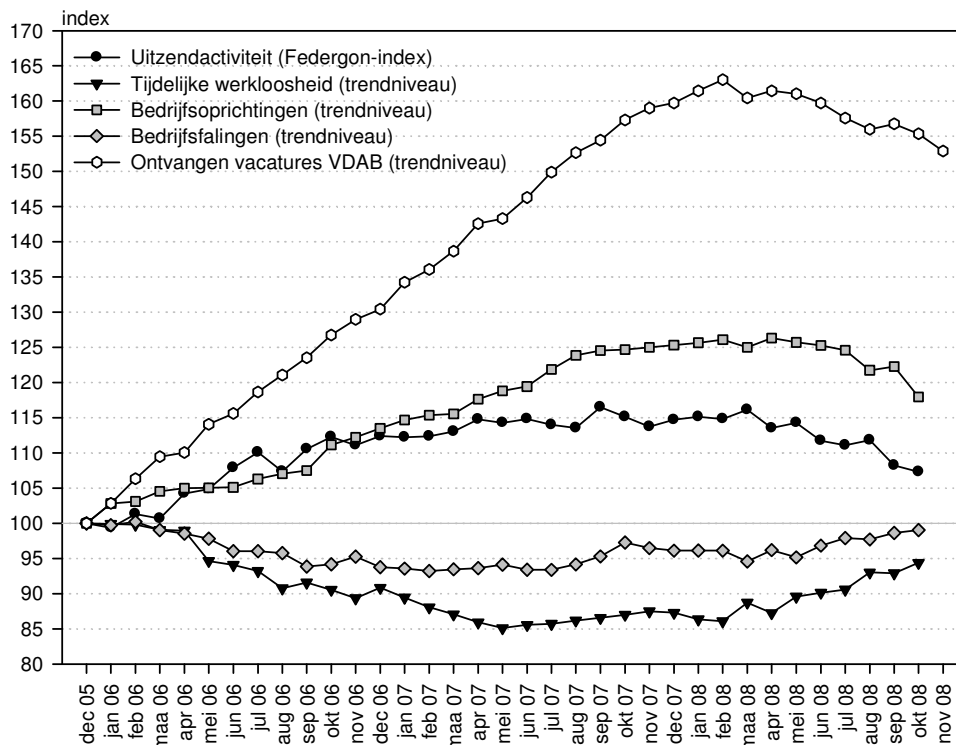
¹ Het betreft de jobaanbiedingen die de VDAB maandelijks ontvangt uit het normaal economisch circuit exclusief interim. We benadrukken hierbij dat we enkel de VDAB-vacatures in beschouwing nemen. Dit impliceert dat een daling van het aantal vacatures zowel te wijten kan zijn aan een effectieve krimp van de vacaturemarkt, alsook aan een dalend marktaandeel van de VDAB.

² Het aantal betalingdossiers dat in een maand werd ingediend bij de RVA. Er zijn verschillende redenen voor tijdelijke werkloosheid: overmacht, collectieve sluiting, technische stoornis, staking, slecht weer en economische oorzaken. In meer dan de helft van de gevallen gaat het om werkloosheid om economische reden (gebrek aan werk). Cijfers opgesplitst naar reden zijn slechts zes maanden na datum beschikbaar, vandaar dat we deze cijfers voor 2008 niet kunnen weergeven.

trendreeks van deze indicatoren (met uitzondering van de uitzendactiviteit) door telkens een gemiddelde te nemen van de twaalf laatste maanden. Dit trendniveau wordt vervolgens uitgedrukt als een index met december 2005 als beginpunt (=100).

In de loop van 2006 en het grootste deel van 2007 evolueerden deze indicatoren nog in positieve zin. Midden 2007 viel echter de groei van de uitzendactiviteit zo goed als stil en vanaf april 2008 werd een dalende trend ingezet, met een stevige terugval in september en oktober 2008 als onmiddellijke reactie op de financiële crisis. Daarnaast zien we dat een einde is gekomen aan de daling van de trendindex van de tijdelijke werkloosheid. Vanaf maart 2008 steeg het trendniveau van de tijdelijke werkloosheid weer. Deze twee indicatoren zijn goede voorspellers van arbeidsmarktontwikkelingen. Immers, beide fungeren als buffer bij vraagschommelingen. Zo zal een afkalvende vraag naar goederen en diensten ondernemingen ertoe aanzetten niet langer in dezelfde mate gebruik te maken van uitzendwerk en het personeel tijdelijk op non-actief te zetten.

Figuur 2. Trendindex van de uitzendactiviteit (België), bedrijfsoprichtingen, bedrijfsfalingen, tijdelijke werkloosheid en ontvangen VDAB-vacatures (Vlaams Gewest) (index december 2005=100)

Bron: VDAB Arvstat, RVA, Federgon, Graydon, FOD Economie - KMO, Middenstand en Energie (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

Ook de evolutie van de bedrijfsfalingen en –oprictingen wijst op een ommekeer in de conjunctuur en arbeidsmarktontwikkelingen. Het trendniveau van het aantal starters viel in de loop van 2008 terug, met een sterke val in oktober. Het aantal faillissementen nam toe.

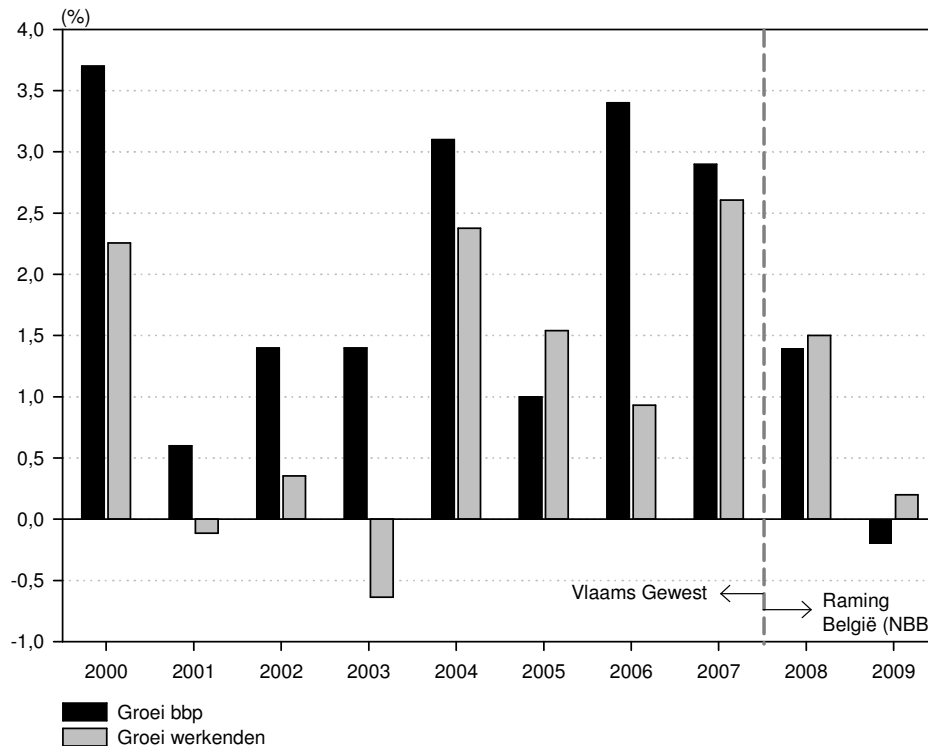
³ Om de evolutie van de uitzendactiviteit te beschrijven, gebruiken we de Federgon-index. Deze index geeft het seizoensgezuiverd niveau van de uitzendactiviteit weer. Hierbij wordt het aantal gepresteerde uren uitzendarbeid in rekening gebracht.

Een andere indicatie van de afkoeling van de arbeidsmarkt vinden we terug in de recente daling van het aantal ontvangen VDAB-vacatures. De gunstige economische omstandigheden in 2006 en 2007 hadden een positief effect op het aanwervingsgedrag van de ondernemingen. Dit leiden we af uit de explosieve toename van het trendniveau van het aantal ontvangen VDAB-vacatures in die periode. Het toppunt werd bereikt in februari 2008. Met de omslag van de conjunctuur is ook het aantal ontvangen vacatures weer gedaald.

De daling van de uitzendactiviteit, de stijging van de tijdelijke werkloosheid en de daling van de ontvangen vacatures geven aan dat de vraag naar arbeid afneemt. Als de vraag naar arbeid verder blijft afnemen zet dit mogelijk een rem op de groei van het aantal werkenden en leidt dit tot een toename van het aantal werklozen.

Niet alleen de vraag naar arbeid staat onder invloed van de conjunctuur. Figuren 3 en 4 geven de samenhang weer tussen de conjunctuur en de aanbodzijde van de arbeidsmarkt, aan de hand van de jaar-op-jaargroei van het bbp, de werkenden en de kortdurige werkloosheid.

Figuur 3. Evolutie op jaarbasis van het bbp en het aantal werkenden (Vlaams Gewest, 2000-2007; België raming 2008-2009)

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie - EAK, SVR, FPB, BISA, IWEPS - Hermreg, NBB (Bewerking Steupunt WSE/Departement WSE)

Figuur 3 toont aan in welke mate de jaar-op-jaargroei van de werkende populatie parallel verloopt met de economische groeicurve. De sterke economische groeiperiode 1999-2000 resulteerde vooral in het jaar 2000 in een aanzienlijke toename van de werkende populatie (+2,3%). Nadien volgden drie zwakke economische jaren (2001-2003) wat zich ook duidelijk vertaalde op de

arbeidsmarkt. Anno 2003 leidde de aanhoudende conjunctuurverzwakking zelfs tot een daling van de werkende populatie met -0,6% (Herremans et al., 2007).

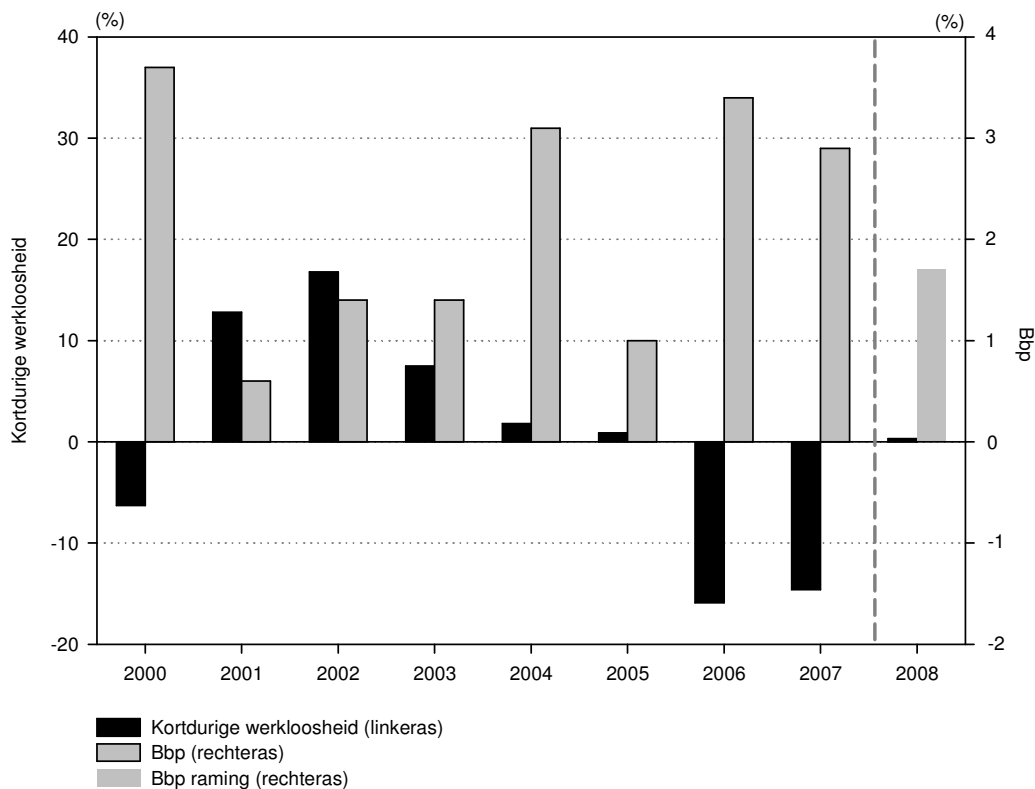
Vanaf 2004 herpakte de Vlaamse economie zich en het aantal werkenden nam sindsdien jaar na jaar toe. De toename van de werkende populatie was vooral spectaculair in het eerste jaar van de heropleving (2004) waardoor de voorheen geslagen kloof meteen gedicht werd. Ook in 2005 en 2006 groeide het aantal Vlaamse werkenden aan, zij het aan een gematigder tempo. Ondanks de sterke economische groei bleef de stijging van het aantal werkenden in 2006 beperkt tot +0,9%. De groei van de werkzaamheid/werkgelegenheid reageert dan ook doorgaans met enige vertraging op de evolutie van de economische activiteit (Herremans et al., 2007). In 2007 hield de economische groei aan en zagen we opnieuw een sterke stijging van het aantal werkenden (+2,6%).

Gezien de economische voorspellingen voor 2008 en 2009 heel wat minder rooskleurig zijn, verwachten we dat de groei van het aantal werkenden zal terugvallen in 2008 en vooral in 2009. Volgens de meest recente groeiraming voor België (Nationale Bank van België), waarin ook de financiële en economische crisis verrekend werd, is er sprake van een beperkte economische groei in 2008 (+1,4%) en zelfs een lichte daling in 2009 (-0,2%). De NBB voorspelt voor België dat de groei van het aantal werkzame personen in 2008 zal vertragen tot +1,5% en in 2009 tot +0,2%. Passen we deze groeipercentages toe op het aantal werkenden in het Vlaams Gewest dan verwachten we in 2008 een toename met ongeveer +40 000 werkenden en in 2009 nog slechts +5 000 werkenden, een sterke afzwakking ten opzichte van de groei van ongeveer +70 000 werkenden in 2007.

Ondanks de negatieve economische groei in 2009 verwacht de NBB toch nog een beperkte toename van het aantal werkenden. Dit kan worden verklaard door meerdere factoren. In eerste instantie zijn sommige bedrijfstakken minder conjunctuurgevoelig, denk bijvoorbeeld aan de gezondheidszorg of de openbare diensten. Ook het stelsel van dienstencheques heeft een positieve invloed op de werkgelegenheid en dat zal in 2009 nog verder ontwikkelen. Bovendien geven bedrijven er vaak de voorkeur aan om eerst het aantal gewerkte uren te reduceren door een beperking van de overuren of bijvoorbeeld door gebruik te maken van tijdelijke werkloosheid (zie eerder), om op die manier niet te hoeven over te gaan tot ontslagen (NBB, 2008).

Het effect van een economische vertraging of opleving zien we doorgaans snel weerspiegeld in de kortdurige werkloosheid, terwijl de langdurige werkloosheid logischerwijs later reageert. Figuur 4 illustreert de samenhang tussen de conjunctuur (bbp) en de kortdurige werkloosheid, becijferd als het aantal niet-werkende werkzoekenden met een werkloosheidsduur van minder dan een jaar.

Figuur 4. Evolutie op jaarbasis van het bbp en het aantal kortdurige (<1 jaar) nwwz (Vlaams Gewest; 2000 - raming 2008)

Opmerking: nwwz voor 2008 geraamd op basis van de maanden januari tot en met november

Bron: VDAB Arvastat, SVR, FPB, BISA, IWEPS - Hermreg (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

In 2001 lag de economische groei heel wat lager dan in 2000 en ook in 2002 en 2003 was de groei beperkt. Het effect van deze evolutie zien we in de sterke stijging van het aantal kortdurige werklozen vanaf 2001 tot 2003. Deze stijging wijst op een grotere instroom in en/of een kleinere uitstroom uit de werkloosheid.

Ook in de periode 2004-2008 volgde de werkloosheid het patroon van de conjunctuurevolutie. Zo volgde op de conjunctuuropleving in 2004 eerst een positief effect op de kortdurige werkloosheid. Er kwam namelijk een einde aan de stijging van de kortdurige werkloosheid. Een soortgelijk effect zien we na de aanzienlijke verbetering van de economische toestand in 2006 en 2007. De kortdurige werkloosheid nam sterk af als gevolg van een kleinere instroom en/of grotere uitstroom uit de werkloosheid.

Wanneer de conjunctuur omslaat in 2008, is het effect wederom vrijwel onmiddellijk zichtbaar in de kortdurige werkloosheid waar een einde komt aan de sterke daling van de voorbije jaren. In lijn met de conjuncturele evolutie verwachten we voor 2009 dan ook een toename van de kortdurige werkloosheid. De langdurige werkloosheid reageert doorgaans later. Indien de vraag naar arbeid blijft dalen tengevolge van de economische verzwakking zal er een grotere doorstroom zijn van de kortdurige naar de langdurige werkloosheid. We verwachten dat de daling van de langdurige werkloosheid (sinds 2007) zal stilvallen in 2009.

2. Werkloosheid

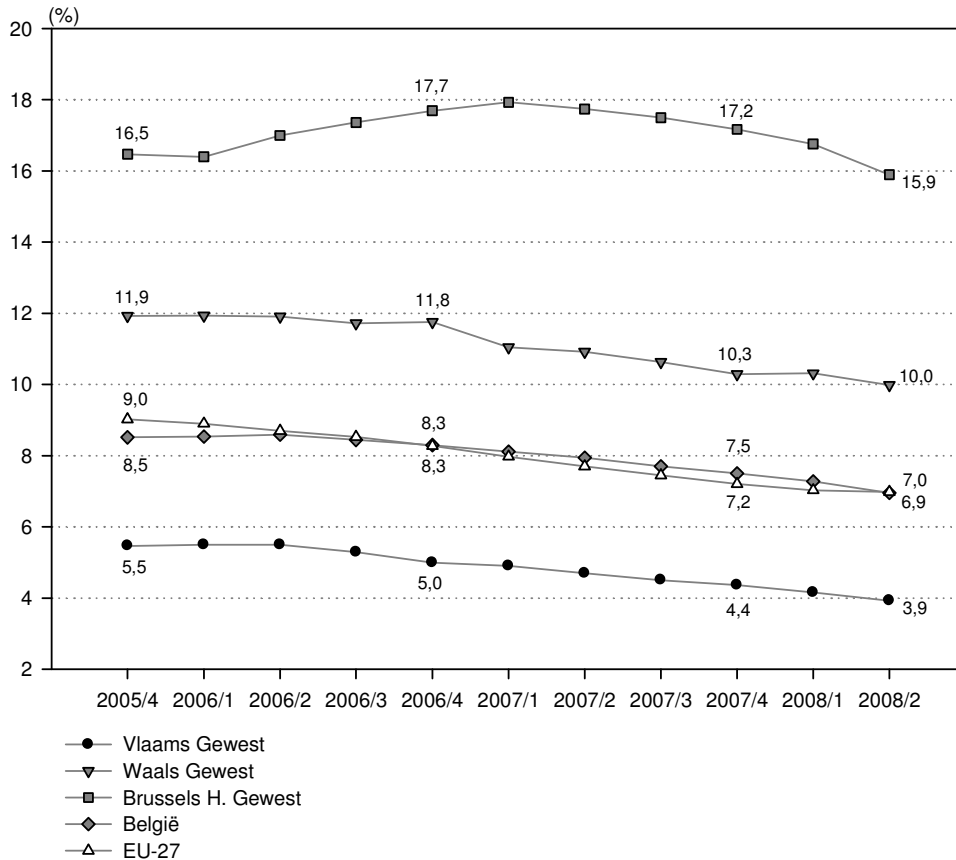
Een van de belangrijkste indicatoren om de arbeidsmarkt in kaart te brengen is de werkloosheidsgraad, die aangeeft welk aandeel van de beroepsactieve bevolking – de bevolking die zich aanbiedt op de arbeidsmarkt – geen job vindt (2.1). Daarnaast vereist een analyse van de arbeidsmarkt ook een dieper inzicht in deze werkzoekende populatie (2.2). Plaatsen we deze aanbodzijde van de arbeidsmarkt tegenover de vraagzijde – de vacatures – dan krijgen we een beeld van de spanning op de arbeidsmarkt (2.3).

2.1 De werkloosheidsgraad: (voorlopig nog) een daling

Voor vergelijkingen van de werkloosheid in Vlaanderen en België met deze in de rest van de Europese Unie maken we gebruik van de ILO-werkloosheidsgraad (figuur 5).⁴ Om seizoenschommelingen uit te zuiveren, berekenen we een trendreeks van de werkloosheidsgraad door telkens een gemiddelde te nemen van de vier laatste kwartalen. Het cijfer voor het vierde kwartaal is telkens het jaargemiddelde.

⁴ De International Labour Organization (ILO) of de Internationale Arbeidsorganisatie omschrijft de werklozen als niet-werkenden die actief naar werk hebben gezocht in een referentieperiode van vier weken en binnen de twee weken een nieuwe job kunnen beginnen, en niet-werkenden die een job hebben gevonden die binnen de drie maanden begint. Binnen deze definitie worden strengere criteria gehanteerd dan deze die de VDAB gebruikt om de niet-werkende werkzoekenden (nwwz) te definiëren. Bijgevolg zal de groep werklozen, uitgedrukt in absolute aantallen, volgens de ILO-definitie minder groot zijn (122 000 werklozen in 2007) dan het aantal nwwz (180 000 werklozen in 2007).

Figuur 5. Trendniveau van de ILO-werkloosheidsgraad (15-64 jaar) (België en de gewesten, EU-27; 4^e kwartaal 2005 - 2^e kwartaal 2008)

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie - EAK, Eurostat LFS
(Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

In Vlaanderen kent de werkloosheid al geruime tijd een dalende trend. In 2007 bedroeg de gemiddelde werkloosheidsgraad in Vlaanderen 4,4%. Dit is een daling met -1,1 procentpunten ten opzichte van 2005. Ook in het Waals Gewest lag de werkloosheidsgraad in 2007 (10,3%) lager dan in 2005 (11,9%). In Brussel daarentegen lag de gemiddelde werkloosheidsgraad in 2007 (17,2%) iets hoger dan in 2005 (16,5%). De Belgische werkloosheidsgraad is bijgevolg in 2007 met welgeteld één procentpunt gedaald ten opzichte van 2005. Deze daling is relatief zwak in vergelijking met de gemiddelde daling van de werkloosheid in de Europese Unie (-1,9 procentpunten). De Europese werkloosheidsgraad (7,2%) dook, dankzij dat sterkere dalingsritme, in 2007 onder het Belgische niveau. Vlaanderen blijft in vergelijking met de Europese Unie goed presteren. De daling sinds 2005 was iets minder sterk, maar de werkloosheidsgraad blijft ver onder het Europees gemiddelde.

De meest recente gegevens geven aan dat het Vlaams Gewest in het tweede kwartaal van 2008 een trendniveau van de werkloosheidsgraad van 3,9% bereikt. De dalende trend zet zich dus verder. In het Waals Gewest daalt de werkloosheidsgraad in diezelfde periode tot 10% en in het Brussels Gewest daalt het trendniveau van de werkloosheid tot 15,9%. De Belgische werkloosheidsgraad zet de bescheiden daling verder en bereikt een niveau van 6,9% in het tweede kwartaal van 2008.

Voor Vlaanderen bekijken we in tabel 1 de evolutie van de werkloosheidsgraad naar een aantal persoonskenmerken.

Tabel 1. Werkloosheidsgraad naar persoonskenmerken (Vlaams Gewest; 2005-2007)

(%)	2005	2006	2007
Totaal	5,5	5,0	4,4
Mannen	4,8	4,3	3,8
Vrouwen	6,3	5,8	5,1
15-24 jaar	14,2	12,5	11,7
25-54 jaar	4,6	4,2	3,6
55-64 jaar	3,8	4,6	3,5
Laaggeschoold	7,9	7,5	6,3
Middengeschoold	4,2	3,8	3,7
Hooggeschoold	2,6	2,5	1,9
Belgen	5,1	4,6	4,0
EU-burgers	7,2	7,2	6,5
Niet-EU-burgers	25,2	25,2	21,4

Noot: m.b.t. de cijfers naar nationaliteit merken we op dat de Europese Unie vanaf 2007 bestaat uit 27 landen, waar dat voorheen slechts 25 landen waren. Vandaar dat er een tijdreeksbreuk is tussen 2006 en 2007.

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, EAK (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

Gemiddeld vond 4,4% van de personen die zich in 2007 aanboden op de arbeidsmarkt geen job. Daarmee lag de werkloosheidsgraad lager dan in de voorgaande jaren. Er zijn echter belangrijke verschillen waar te nemen. Zo lag de werkloosheidsgraad bij de vrouwen (5,1%) hoger dan bij de mannen (3,8%). Hoewel het verschil beperkt is, valt op dat deze achterstand van vrouwen structureel is: ook in de voorgaande jaren lag de werkloosheidsgraad bij de vrouwen hoger dan bij de mannen.

Bekijken we de werkloosheidsgraad naar leeftijd, dan valt het hoge aandeel werklozen bij de jongeren op. Meer dan een op de tien jongeren (11,7%) die zich in 2007 aanboden op de arbeidsmarkt had geen job. Jongeren zijn in het begin van hun loopbaan vaker aangewezen op tijdelijke contracten en zoeken nog hun juiste weg op de arbeidsmarkt, waardoor ze vaker (even) in de werkloosheid terechtkomen. De werkloosheidsgraad bij de 55- tot 64-jarigen was ongeveer even laag als bij de 25- tot 54-jarigen. Een belangrijke kanttekening hierbij is echter dat veel 55-plussers zich niet meer aanbieden op de arbeidsmarkt (zie verder). Als ze zich aanbieden, hebben ze geen groter risico op werkloosheid.

Laaggeschoolden hebben het structureel moeilijker op de arbeidsmarkt dan hooggeschoolden. Terwijl 6,3% van de laaggeschoolden op de arbeidsmarkt werkloos was, lag dit aandeel bij de hooggeschoolden op slechts 1,9%. Hoe hoger het diploma, hoe lager het risico op werkloosheid.

Ook de nationaliteit is een bepalend gegeven voor iemands kansen op de arbeidsmarkt. Van de Belgen die zich op de arbeidsmarkt aanboden, had 4% in 2007 geen job. Bij burgers uit de EU27 was dat iets meer (6,4%). Hun werkloosheidsgraad verbleekt echter bij de werkloosheidsgraad van personen met een nationaliteit van buiten de EU. In 2007 vond meer dan een op de vijf van de niet-EU-burgers die zich aanboden op de arbeidsmarkt geen job (21,4%).

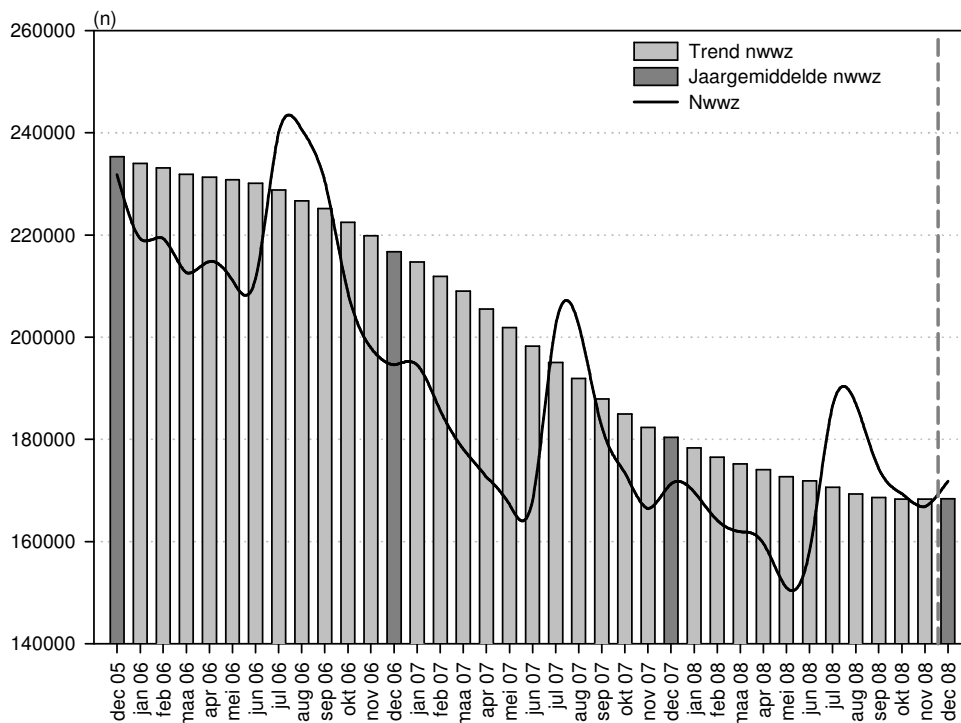
2.2 De werkzoekenden in Vlaanderen

In dit hoofdstuk beperken we ons tot Vlaanderen en analyseren we de evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (nwwz). Het gaat om die personen die niet werken en ingeschreven zijn bij de VDAB.⁵ We bespreken achtereenvolgens de algemene evolutie van het aantal nwwz en de evolutie van het aantal werkzoekenden binnen de kansengroepen. Voor het jaargemiddelde van 2008 maken we gebruik van een raming van de maand december.

2.2.1 Einde van de dalende trend

Figuur 6 geeft de evolutie van het aantal nwwz voor de laatste drie jaar (zwarte lijn). De maand-op-maand-evolutie van het aantal werkzoekenden is onderhevig aan seizoensschommelingen. Om die reden drukken we de evolutie ook uit in een trendreeks (lichtgrijze balkjes). De trend betreft een voortschrijdend gemiddelde van de voorbije twaalf maanden. Het trendniveau van de maand december is bijgevolg gelijk aan het jaargemiddelde (donkergrijze balkjes). December 2008 betreft een raming (aangegeven met stippellijn).

Figuur 6. Trendniveau van het aantal niet-werkende werkzoekenden (Vlaams Gewest; 2005-raming 2008)

Bron: VDAB Arvstatat (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

In 2008 zal Vlaanderen naar schatting gemiddeld 168 400 werkzoekenden tellen. De afgelopen drie jaar is de werkzoekendenpopulatie jaar na jaar kleiner geworden. In 2007 daalde het aantal werkzoekenden met maar liefst -17% of -36 400 nwwz. De vertragende economie begint in de loop

⁵ Deze groep omvat de werkzoekenden met uitkeringsaanvraag (79% van de nwwz in 2007), de jongeren in wachttijd (8%), zij die vrij zijn ingeschreven (7%) en andere werkzoekenden (7%).

van 2008 echter stilaan een impact te hebben op de werkloosheidscijfers. Onze raming geeft aan dat de daling van het aantal werklozen in 2008 sterk afzwakt. Het aantal werkzoekenden neemt af met -6,7% of -12 000 nwwz. In november 2008 zien we voor het eerst opnieuw een stijging van het aantal nwwz op jaarbasis.

2.2.2 Kansengroepen kwetsbaar

In Vlaanderen daalt het aantal werklozen in 2008 gemiddeld met -6,7% (op basis van een raming voor de cijfers van 2008). Zoals gezegd is deze daling veel minder sterk dan in 2007 toen we een daling konden optekenen van -16,8%. Betrekken we een aantal persoonskenmerken van de werkzoekenden in de analyse dan komen belangrijke verschilpunten aan het licht (tabel 2).

Terwijl in 2007 zowel de mannelijke als de vrouwelijke werkzoekendenpopulatie een daling van -17% kende, laten de vrouwen (-8,4%) in 2008 een sterkere daling optekenen dan de mannen (-4,6%). Kijken we echter naar de meest recent beschikbare cijfers dan krijgen we een bevestiging van het vermoeden dat 2008 een kanteljaar is. We zien dat het aantal mannelijke nwwz in oktober 2008 voor het eerst sinds lang weer een stijging kent op jaarbasis (+1 000 nwwz ten opzichte van oktober 2007), terwijl de vrouwen nog steeds een daling optekenen (-5 100 nwwz). In november wordt deze trend bevestigd: op jaarbasis tekenen de mannen een stijging op van +4 000 nwwz, terwijl de vrouwen nog een daling van -3600 kennen. Mannen werken vaker in de industriële sectoren die gevoeliger zijn voor de conjunctuur. Vrouwen zijn sterker vertegenwoordigd in de - minder conjunctuurgevoelige – tertiaire en quartaire sectoren en profiteren deels van het succes van de dienstencheques (VDAB, 2008).

Wanneer we de analyse naar onderwijsniveau maken, dan blijkt dat de daling van het aantal nwwz forser wordt naarmate het onderwijsniveau stijgt. Terwijl de laaggeschoolden in 2007 met -16,2% het algemene dalingsritme (-17%) nog wisten bij te benen, presteren ze in 2008 zwakker (-5,2%) dan de middengeschoolden (-7,8%) en hooggeschoolden (-9%).

Het aantal nwwz ouder dan vijftig jaar blijft in 2008 voor het tweede jaar op rij stabiel (-0,7%). Dit staat in schril contrast met de veertigers waar we een daling vaststellen van bijna -12%. De jongere leeftijdsgroepen volgen het algemene dalingsritme (ca. -7%). Dit alles maakt dat het aandeel van de ouderen in de totale werklozenpopulatie stijgt. In 2006 was 21% van de werkzoekenden ouder dan vijftig jaar, in 2008 is dat naar schatting 27%.

Tabel 2. Gemiddeld aantal niet-werkende werkzoekenden volgens persoonskenmerken (Vlaams Gewest; 2006-raming 2008)

	2006 (n)	2007 (n)	Raming 2008 (n)	'06-'07 (%)	Raming '07-'08 (%)
Totaal	216 800	180 400	168 400	-16,8	-6,7
Geslacht					
Mannen	100 800	84 000	80 100	-16,7	-4,6
Vrouwen	116 000	96 400	88 300	-16,9	-8,4
Onderwijsniveau					
Laaggeschoold	111 600	93 500	88 600	-16,2	-5,2
Middengeschoold	72 300	59 200	54 600	-18,1	-7,8
Hooggeschoold	32 900	27 700	25 200	-15,8	-9,0
Leeftijd					
<25 jaar	47 300	36 800	34 600	-22,2	-6,0
25-39 jaar	74 000	58 800	53 900	-20,5	-8,3
40-49 jaar	49 500	39 200	34 600	-20,8	-11,7
≥50 jaar	46 000	45 600	45 300	-0,9	-0,7
Arbeidshandicap					
Met arbeidshandicap	28 000	27 500	28 500	-1,8	3,6
Zonder arbeidshandicap	188 800	152 900	139 900	-19,0	-8,5
Herkomst					
Etnisch Europeanen (incl. Belgen)	180 800	144 900	133 500	/	-7,9
Maghrebijnen en Turken	23 500	19 200	18 900	/	-1,6
Andere niet-EU	12 500	16 300	16 000	/	-1,8

Noot 1: Voor 2008 gaat het om een raming aangezien we nog niet beschikken over de data voor de maand december. Bij de categorieën 'arbeidshandicap' en 'herkomst' zal de optelsom voor 2008 licht verschillen van het geraamde totaal in de andere categorieën.

Noot 2: Ten gevolge een methodologiewijziging in de telling van het aantal nwwz naar origine bij de VDAB is er een tijdreeksbreuk vanaf 2007. Vanaf 2007 is de eventuele voormalige nationaliteit van alle nwwz gekend bij de VDAB. De indeling naar origine is vanaf dan gebaseerd op de huidige én de vorige nationaliteit. Voorheen was de indeling naar origine gebaseerd op de nationaliteit, de vrijwillige registratie als allochtoon en een door de studiedienst van de VDAB ontwikkeld naamherkenningsprogramma. Deze methodologiewijziging verklaart de enorme toename van de groep 'Andere niet-EU' in 2007. Het gaat hier grotendeels om een verschuiving van de groep 'Etnisch Europeanen' naar 'Andere niet-EU'. We gaan bijgevolg niet dieper in op de evolutie 2006-2007.

Bron: VDAB Arvastat (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

Ook de kloof tussen de werkzoekenden met en zonder arbeidshandicap neemt toe. Personen met een arbeidshandicap vormen de enige groep die in 2008 reeds een stijgende werkloosheid laat optekenen (+3,6%). Bovendien was de daling in deze groep het jaar voordien veel kleinere dan gemiddeld (-1,8%). Dit benadrukt de structurele achterstand van arbeidsgehandicapten op de arbeidsmarkt. We moeten evenwel aangeven dat het hebben van een arbeidshandicap sterk samenhangt met de leeftijd. Gegevens van de Enquête naar de Arbeidskrachten van 2007 geven aan dat de helft van de personen die aangeven een handicap te hebben ouder is dan vijftig jaar. Hun relatieve achterstand moet bijgevolg deels toegeschreven worden aan hun leeftijd.

Ook de allochtonen blijven in 2008 achter op de gemiddelde daling van het aantal werkzoekenden. Zowel bij de Maghrebijnen en Turken als bij de andere niet-Europeanen is de daling van het aantal werkzoekenden niet sterker dan -2%. De Europese werkzoekendenpopulatie neemt af met -7,9%.

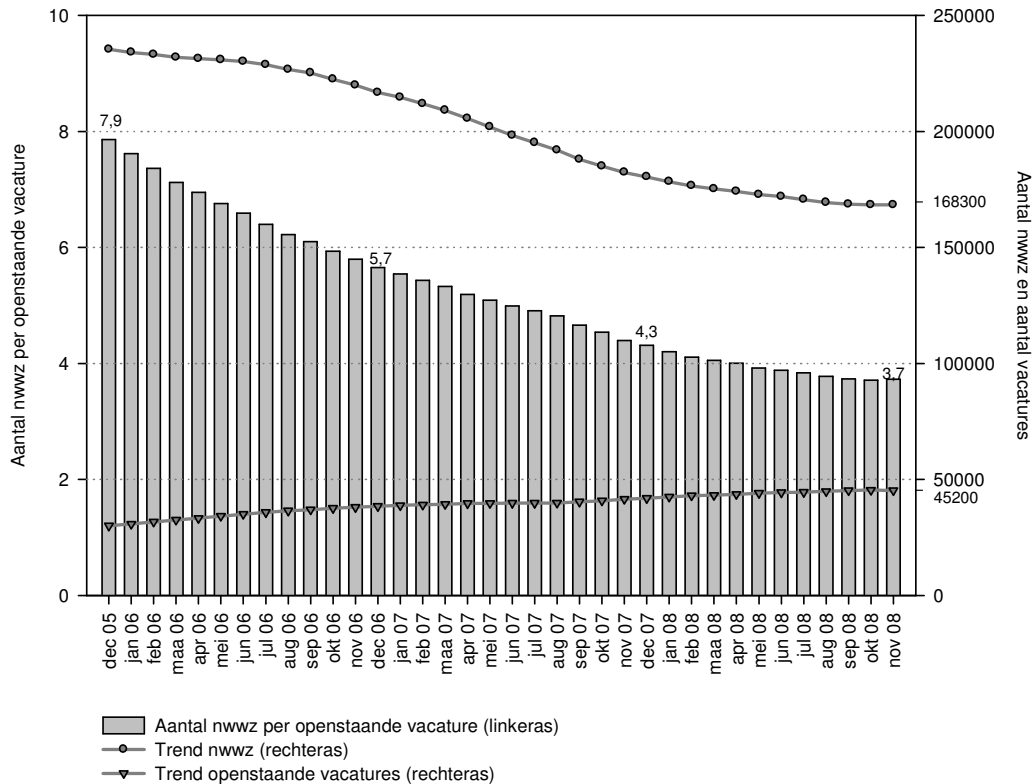
2.3 Spanning op de arbeidsmarkt neemt niet meer toe

De laatste jaren is de 'mismatch' tussen vraag en aanbod op onze arbeidsmarkt een fel besproken thema. Werkgevers merken dat het steeds moeilijker wordt om geschikte kandidaten te vinden voor de invulling van hun vacatures. De verhouding tussen het aantal werkzoekenden en het aantal openstaande vacatures maakt deze 'mismatch' of spanning op onze arbeidsmarkt meetbaar. In figuur 7 geven we zowel de trendevolutie van het aantal nwwz en het aantal openstaande vacatures (de twee lijnen, af te lezen op de rechteras) als het resultaat van deze verhouding, met name het aantal nwwz per openstaande vacature (de balkjes, af te lezen op de linker as).

We zien dat het trendniveau van het aantal niet-werkende werkzoekenden de laatste jaren afneemt. Op het einde van 2005 telde Vlaanderen 235 000 nwwz, eind 2007 waren er dat nog 180 000 en dit aantal daalt verder in 2008, al zien we een vertraging van deze afname, tot een trendniveau van 168 000 in november.

Daar staat tegenover dat het aantal vacatures toeneemt en moeilijker ingevuld geraakt. Het trendniveau van het aantal openstaande VDAB-vacatures evolueert nog steeds, op een hoog niveau, in stijgende lijn. Het aantal openstaande vacatures ging in 2007 de hoogte in met +9%. Gemiddeld stonden er dat jaar maar liefst 41 800 vacatures open op het einde van de maand. In de loop van 2008 stijgt dat aantal verder tot een trendniveau van gemiddeld 45 400 openstaande vacatures eind oktober. In november zien we voor het eerst sinds lang opnieuw een lichte daling van het trendniveau van het aantal openstaande vacatures tot 45 200.

Figuur 7. Trendniveau aantal nwwz, trendniveau aantal openstaande VDAB-vacatures (excl. interim) en aantal nwwz per openstaande VDAB-vacature (spanningsgraad) (Vlaams Gewest; december 2005-november 2008)

Bron: VDAB Arvastat (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

De evolutie van de spanningsgraad toont aan dat er per openstaande vacature steeds minder werkzoekenden zijn. In 2005 waren er nog gemiddeld 8 nwwz per openstaande VDAB-vacature. In 2007 daalde deze verhouding verder tot 4,3 en in november 2008 tellen we nog een trendniveau van 3,7 werkzoekenden per openstaande VDAB-vacature. De afname van het aantal werkzoekenden per openstaande vacature zwakt in de loop van 2007 en 2008 af en stabiliseert in de laatste maanden. Dit duidt op een kantelmoment. Het komende jaar neemt de spanning op onze arbeidsmarkt naar alle waarschijnlijkheid af, gezien de verwachte toename van het aantal werkzoekenden. Met andere woorden, de verhouding van het aantal werkzoekenden per openstaande VDAB-vacature, zal vermoedelijk weer wat oplopen.

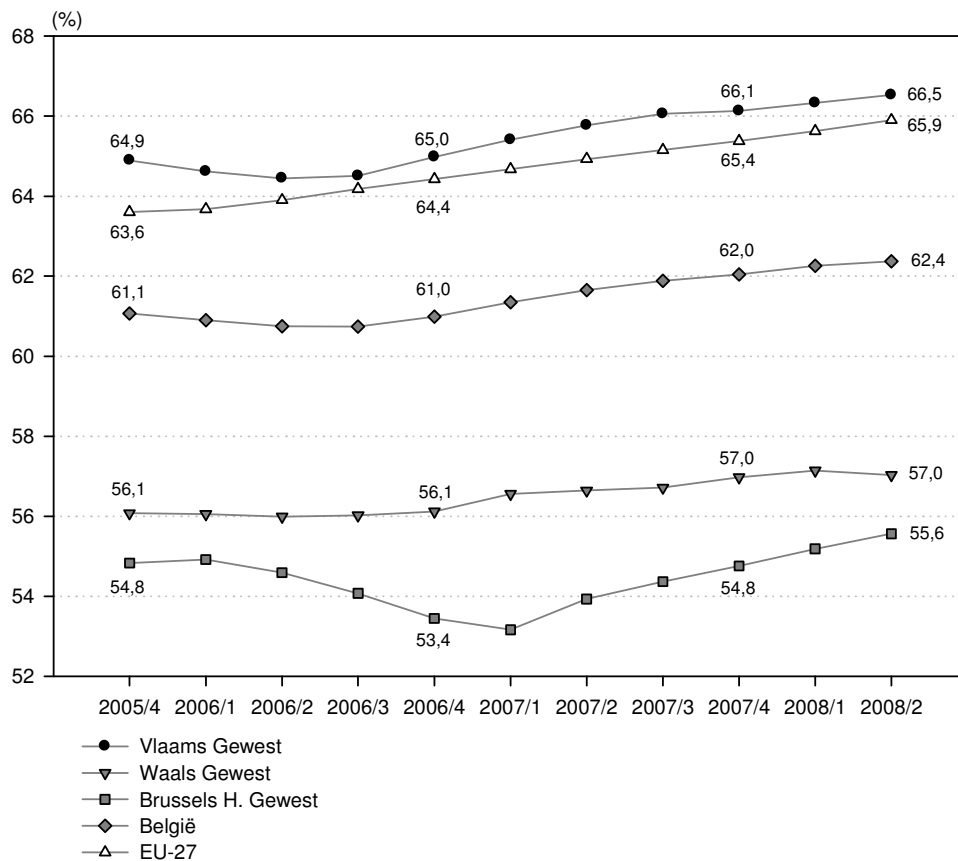
3. Werkzaamheid

In dit deel verleggen we de focus van de werkzoekenden naar de werkenden. We bespreken de meest recente trends met betrekking tot de werkzaamheidsgraad (3.1), waarna we de evolutie sinds 2005 op structurele wijze zullen belichten (3.2). Vervolgens kijken we naar de evolutie van het aantal werkenden in de sectoren (3.3).

3.1 De werkzaamheidsgraad: stapje voor stapje omhoog

Volgens de definitie van de Internationale Arbeidsorganisatie wordt ieder persoon die in een bepaalde referentieweek minstens één uur betaalde arbeid heeft verricht als werkende beschouwd. De werkzaamheidsgraad geeft het aandeel werkenden in de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) weer. Aan de hand van een voortschrijdend gemiddelde van vier kwartalen drukken we de werkzaamheidsgraad uit in een trendreeks.

Figuur 8. Trendniveau van de werkzaamheidsgraad van de bevolking van 15 tot 64 jaar (België en de gewesten, EU-27; 4de kwartaal 2005 – 2de kwartaal 2008)

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie - EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

Gemiddeld tekent Europa sinds 2006 een gestage stijging van de werkzaamheid op. Vlaanderen herstelde in 2007 de schade na een daling van de werkzaamheid in de loop van 2006 en gaat begin 2008 op haar positieve elan door. Ook Wallonië lijkt het mindere jaar 2006 – waarin de werkzaamheid stabiliseerde – te vergeten en begon en eindigde het jaar 2007 sterk, met in het midden van het jaar even een status quo. Ook 2008 begint positief. Het Brussels Gewest heeft een flinke dreun te verwerken van 2006. Begin 2007 ging het nog verder achteruit, maar dan lijkt het gewest zich te herpakken met een steile klim om eind 2007 opnieuw op het niveau van eind 2005 uit te komen. Deze groei wordt begin 2008 doorgetrokken.

In het tweede kwartaal van 2008 bereikt Vlaanderen een trendniveau van de werkzaamheidsgraad van 66,5%, waarmee Vlaanderen het gemiddelde van EU-27 (65,9%) voorblijft. De andere gewesten lopen ver achter op het Europees gemiddelde. Wallonië sluit het tweede kwartaal van 2008 af met een werkzaamheidsniveau van 57% en Brussel raakt niet verder dan 55,6%. België als geheel blijft daardoor met 62,4% ruim drie procentpunten onder het gemiddelde van Europa.

Het valt af te wachten hoe de arbeidsmarkt op termijn reageert op de financiële en economische crisis. De groei van de Belgische economie zal in 2008 heel wat minder zijn dan de vorige jaren en voor 2009 liggen de verwachtingen nog lager (zie eerder). De arbeidsmarkt reageert doorgaans met enige vertraging op de economische evolutie en mogelijk zien we tegen het einde van 2008 of in de loop van 2009 ook een weerslag op de groei van de werkzaamheidsgraad.

3.2 Kansengroepen stijgen mee(r)

Voor een meer structurele analyse van de recente werkzaamheidsgroei richten we ons op de jaargegevens van 2005 tot 2007. Tabel 3 geeft de evolutie van de Vlaamse werkzaamheidsgraad naar persoonskenmerken in de periode 2005-2007 en maakt een vergelijking mogelijk met het gemiddelde van de 27 landen van de Europese Unie.

Anno 2007 waren 66 van de 100 Vlamingen op arbeidsleeftijd aan het werk. Na een stilstand tussen 2005 en 2006 tekenden we in 2007 opnieuw een vooruitgang op (+1,1 ppn). Ook EU-27 kende tussen 2006 en 2007 een gelijkaardige toename van het aandeel werkenden (+0,9 ppn).

Stijgende werkzaamheid van vrouwen

De werkzaamheidsgraad ligt bij de mannen (72,3%) heel wat hoger dan bij de vrouwen (59,8%). Na een lichte afname tussen 2005 en 2006 zien we bij de mannen opnieuw een toename van het aandeel werkenden (+0,8 ppn). Bij de Vlaamse vrouwen is de groei van de werkzaamheid nog sterker (+1,5 ppn), en zelfs hoger dan het Europees gemiddelde bij de vrouwen (+1 ppn). De vrouwen zijn reeds jarenlang de motor achter de groei van de werkzaamheid. De stijgende arbeidsdeelname van vrouwen kunnen we voornamelijk beschouwen als een generatie-effect: elke nieuwe generatie jonge vrouwen neemt actiever deel aan het beroepsleven dan de vorige generatie (Herremans et al., 2007). We zien dan ook dat de seksekloof inzake werkzaamheid het grootst is bij de oudere generatie en kleiner bij de jongere generaties. Bij de 55- tot 64-jarigen ligt de werkzaamheid bij de mannen heel wat hoger dan bij de vrouwen (43,8% tegenover 24,7%), terwijl dat verschil bij de 25- tot 54-jarigen een stuk kleiner is (91,4% tegenover 78,2%).

Tabel 3. Werkzaamheidsgraad naar kenmerken (Vlaams Gewest en EU-27; 2005-2007)

(%)	Vlaams Gewest					EU27	
	2005 (%)	2006 (%)	2007 (%)	05-'06 (ppn)	06-'07 (ppn)	2007 (%)	06-'07 (ppn)
Totaal	64,9	65,0	66,1	+0,1	+1,1	65,4	+0,9
Geslacht							
Mannen	71,8	71,5	72,3	-0,2	+0,8	72,5	+0,9
Vrouwen	57,8	58,3	59,8	+0,4	+1,5	58,3	+1,0
Leeftijd							
15-24 jaar	31,8	32,0	31,5	+0,2	-0,5	37,2	+0,8
25-54 jaar	83,3	83,5	84,9	+0,1	+1,4	79,1	+0,9
55-64 jaar	30,7	31,4	34,2	+0,7	+2,9	44,7	+1,2
Onderwijsniveau							
Laaggeschoold	52,3	52,2	54,2	-0,1	+2,0	57,2	+0,7
Middengeschoold	77,8	77,5	78,1	-0,3	+0,6	74,6	+0,9
Hooggeschoold	86,4	85,7	87,1	-0,7	+1,4	85,3	+0,5
Nationaliteit							
Autochtonen	65,4	65,6	66,7	+0,2	+1,1	65,6	+1,0
EU-27	nb	nb	66,6	nb	nb	69,4	nb
Niet-EU-27	nb	nb	42,0	nb	nb	58,4	nb
Arbeidshandicap							
Met arbeidshandicap	nb	nb	42,2	nb	nb	nb	nb
Zonder arbeidshandicap	nb	nb	71,2	nb	nb	nb	nb

Noot 1: De cijfers voor EU-27 en niet-EU-27 zijn op gewestelijk niveau maar beschikbaar vanaf 2007; voor 2005 en 2006 zijn er enkel gegevens beschikbaar voor EU-25. De cijfers met betrekking tot de arbeidshandicap zijn enkel beschikbaar voor 2007 en niet voor 2005 en 2006. De vorige keer dat in de EAK vragen zijn opgenomen met betrekking tot arbeidshandicap was in 2002.

Noot 2: Voor de werkzaamheidsgraad naar onderwijsniveau wordt de bevolking van 25 tot 64 jaar bekeken omdat jongeren (15-24 jaar) hun studies doorgaans nog niet hebben afgerond waardoor laaggeschoolden bij de jongeren zijn oververtegenwoordigd.

Bron: Eurostat LFS, FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie - EAK (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

De toename van de vrouwelijke werkzaamheidsgraad hangt nauw samen met de groei van de deeltijdarbeid. Het aandeel deeltijdarbeid bij de vrouwen bedroeg 42,3% in 2007 tegenover slechts 6,6% bij de mannen. De voorbije jaren is het aandeel deeltijdarbeid bij de vrouwen sterk gestegen.⁶

55-plussers: met (k)rasse schreden

De zogenaamde 'samengedrukte loopbaan' is typerend voor de Vlaamse arbeidsmarkt. De samengedrukte loopbaan is het leeftijdsgebonden arbeidspatroon waarbij jongeren en ouderen slechts in beperkte mate aan het werk zijn, terwijl de arbeidsdeelname bij de 25- tot 54-jarigen bijzonder hoog ligt.

Van de 15- tot 24-jarigen is 31,5% aan het werk. De arbeidsdeelname bij jongeren schommelde in de beschouwde referentieperiode rond 31 à 32%, zonder veel variatie. De werkzaamheid van de Vlaamse jongeren ligt daarmee lager dan gemiddeld in Europa (37,2%). De verklaring ligt grotendeels in de lange schoolloopbaan van de Vlaamse jongeren en in het relatief beperkt aantal jonge-

⁶ Op de website van het Steunpunt WSE (www.steunpuntwse.be) en van het Departement WSE (www.werk.be) vindt u uitgebreid cijfermateriaal terug.

ren dat studies en werken combineert (Herremans et al., 2007). Berekenen we de werkzaamheidsgraad van jongeren zonder de studenten dan bedraagt die 80,6%. Dat is een stabilisatie ten opzichte van 2006 (-0,2 ppn), maar een lichte stijging ten opzichte van 2005 (+1,7 ppn).

Ook bij de Vlaamse 55-plussers ligt het aandeel werkenden laag (34,2%), zeker wanneer we dit vergelijken met het gemiddelde in Europa (44,7%). Twee factoren liggen aan de grondslag van deze beperkte arbeidsdeelname bij ouderen. Enerzijds is de feminisatie van de Vlaamse arbeidsmarkt laat op gang gekomen waardoor de huidige generatie ouderen nog steeds vrouwen telt die hun leven lang huisvrouw zijn geweest. Anderzijds zijn er heel wat Vlaamse ouderen die vervroegd de arbeidsmarkt verlaten via verschillende uitredestelsels (Herremans et al., 2007). Belangrijk is echter dat we de laatste jaren een gestage toename zien van de werkzaamheidsgraad bij de 55-plussers. Tussen 2006 en 2007 maakten de Vlaamse ouderen zelfs een grote sprong voorwaarts (+2,9 ppn), waardoor de achterstand op Europa lichtjes afgebouwd werd (zie ook verder). Wel blijft er een groot verschil bestaan tussen mannen en vrouwen. Bij de mannen ligt de werkzaamheidsgraad na een stijging van +3,3 procentpunten tussen 2006 en 2007 op 43,8%, terwijl dat bij de vrouwen na een stijging van +2,4 procentpunten slechts 24,7% is.

In de leeftijdsgroep van de 25- tot 54-jarigen is de arbeidsdeelname dan weer opmerkelijk hoog (84,9%), met zelfs nog een toename van +1,4 procentpunten tussen 2006 en 2007. Hiermee scoort Vlaanderen opmerkelijk hoger dan het Europees gemiddelde (79,1%).

Met een diploma in de hand

De werkzaamheidsgraad verschilt sterk volgens het onderwijsniveau. Hoe hoger het diploma, hoe hoger het aandeel werkenden. Bij de laaggeschoolden is 54,2% aan het werk, bij de middengeschoolden 78,1% en bij de hooggeschoolden 87,1%. De werkzaamheidsgraad naar onderwijsniveau hangt sterk samen met de leeftijd: de helft van de 55-plussers is laaggeschoold, terwijl dat bij de 25- tot 54-jarigen slechts een kwart is. Maar ook binnen deze leeftijdsgroepen zien we het patroon dat laaggeschoolden een lagere werkzaamheidsgraad hebben dan hooggeschoolden. Zo is bij de 25- tot 54-jarigen 71,4% van de laaggeschoolden aan het werk, terwijl de hooggeschoolden een werkzaamheidsgraad van 92,9% laten optekenen.

De werkzaamheid is tussen 2006 en 2007 het sterkst gestegen bij de laaggeschoolden (+2 ppn) en het minst bij de middengeschoolden (+0,6 ppn). De laaggeschoolden in Vlaanderen zijn iets minder vaak aan het werk dan gemiddeld in Europa, terwijl de midden- en hooggeschoolden beter scoren dan het gemiddelde voor de EU-27.

De achterstand van allochtonen

Er is een ernstige achterstand op de arbeidsmarkt van personen met een nationaliteit van buiten de EU-27-landen. Terwijl Belgen een werkzaamheidsgraad van 66,7% laten optekenen – EU-burgers doen het even goed – is van de burgers van buiten de EU slechts 42% aan het werk. De kloof in de arbeidsdeelname tussen autochtonen en niet-EU-27-burgers is in Vlaanderen veel groter dan gemiddeld in Europa (zie ook OESO, 2008).

Met een handicap op de arbeidsmarkt

Er is een grote kloof inzake werkzaamheid tussen personen die aangeven in hun dagelijkse bezigheden geen of wel hinder te ondervinden van een handicap of langdurig gezondheidsprobleem. Van de personen zonder handicap is 72,2% aan het werk, terwijl dat bij personen met een handicap slechts 42,2% is. In de groep met een handicap zitten heel wat personen die arbeidsonge-

schikt zijn en nooit aan werken (kunnen) toekomen. Zo zegt 38% van de personen die hinder ondervinden van een handicap dat ze geen betaalde arbeid meer kunnen verrichten (Samoy, 2008). Ook hier moeten we aanstippen dat er een sterke samenhang is tussen het hebben van een arbeidshandicap en de leeftijd, maar ook met onderwijsniveau. Samoy (2008) geeft aan dat van de vijftigplussers 22% hinder ondervindt van een handicap, tegenover 9% bij de 20- tot 49-jarigen. Onder de laaggeschoolden ervaart 20% hinder van een handicap en onder de hooggeschoolden slechts 6%. Wanneer alle kenmerken onder controle worden gehouden dan blijkt het opleidingsniveau de sterkste invloed te hebben op de werkzaamheidsgraad, gevolgd door het hebben van een handicap en de leeftijd met een even sterke impact.

3.3 Desindustrialisering en tertiaïrisering gaan door

Waar de analyse van de werkzaamheidsgraad kijkt naar het aandeel werkenden in de bevolking, richten we hier onze pijlen op de evolutie van het aantal werkenden en vooral op de sectorale verdeling van de werkenden. Het totaal aantal werkenden bestaat uit drie componenten: loontrekkenden, zelfstandigen en helpers. In wat volgt beperken we ons tot een analyse van de loontrekkenden, met name de loontrekkenden die zijn aangegeven bij de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ), om een beeld te schetsen van de sectorale evoluties.

Op 31 december 2007 telt de RSZ in Vlaanderen 2 063 000 loontrekkenden (tabel 4).⁷ Dat is een toename met +46 500 loontrekkenden ten opzichte van 31 december 2006 (+2,3%), volgend op een toename met +34 900 tussen 31 december 2005 en 2006 (+1,8%).

De snelle ramingen van de RSZ geven voor het eerste kwartaal van 2008 nog een toename tot 2 079 000 loontrekkenden (+1,9% t.o.v. het eerste kwartaal van 2007) en voor het tweede kwartaal van 2008 wordt nagenoeg een status quo vastgesteld op 2 082 000 loontrekkenden (+1,8% t.o.v. het tweede kwartaal van 2007).

Tabel 4. Evolutie van het aantal loontrekkenden naar sector (Vlaams Gewest; 31 december 2005-2007)

Evolutie		Primaire sector	Secundaire sector	Tertiaire sector	Quartaire sector	Totaal
2005-2006	(n)	-463	+1 614	+25 222	+8 504	+34 877
	(%)	-3,2	+0,3	+3,0	+1,4	+1,8
2006-2007	(n)	27	-1 084	+32 179	+15 397	+46 519
	(%)	+0,2	-0,2	+3,8	+2,5	+2,3

Bron: RSZ (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

De voorbije jaren was de groei van het aantal werknemers telkens gelokaliseerd in de tertiaire (commerciële) en quartaire (niet-commerciële) dienstensectoren (Herremans et al., 2007; Stevens, 2008). Die tendens zette zich ook in 2007 door.

Tussen 31 december 2006 en 2007 nam het aantal werkenden in de *tertiaire sector* toe met +32 200 (+3,8%) loontrekkenden, een toename die de groei tussen 2005 en 2006 nog overtreft (+25 200 of +3,0%). De sterkst groeiende sectoren tussen 2005 en 2007 waren de 'handel en reparatie' (+13 100) en vooral de 'onroerende goederen, verhuur en diensten aan bedrijven' (+40 400). Deze laatste sector dankt haar groei gedeeltelijk aan de tendens van bedrijven om

⁷ Het gaat hier om een telling volgens woonplaats, dus inwoners van het Vlaams Gewest met een loontrekkende job aangegeven bij de RSZ. Het gaat dus niet om jobs (arbeidsplaatsen) in het Vlaams Gewest. Een Vlaming die in Brussel werkt wordt in deze statistiek geteld, een Brusselaar die in het Vlaams Gewest werkt niet. Een analyse van de Vlaamse jobs vindt u in Stevens, 2008.

bepaalde activiteiten – bijvoorbeeld het personeelsbeleid of catering – uit te besteden aan andere bedrijven (outsourcing) of af te splitsen (verzelfstandigen). Een belangrijke factor is ook de explosieve groei van het gebruik van dienstencheques (Stevens, 2008). Personen die worden tewerkgesteld via dienstencheques doen dit immers veelal door tussenkomst van een erkend interimkantoor en zij ressorteren onder deze laatste sector.

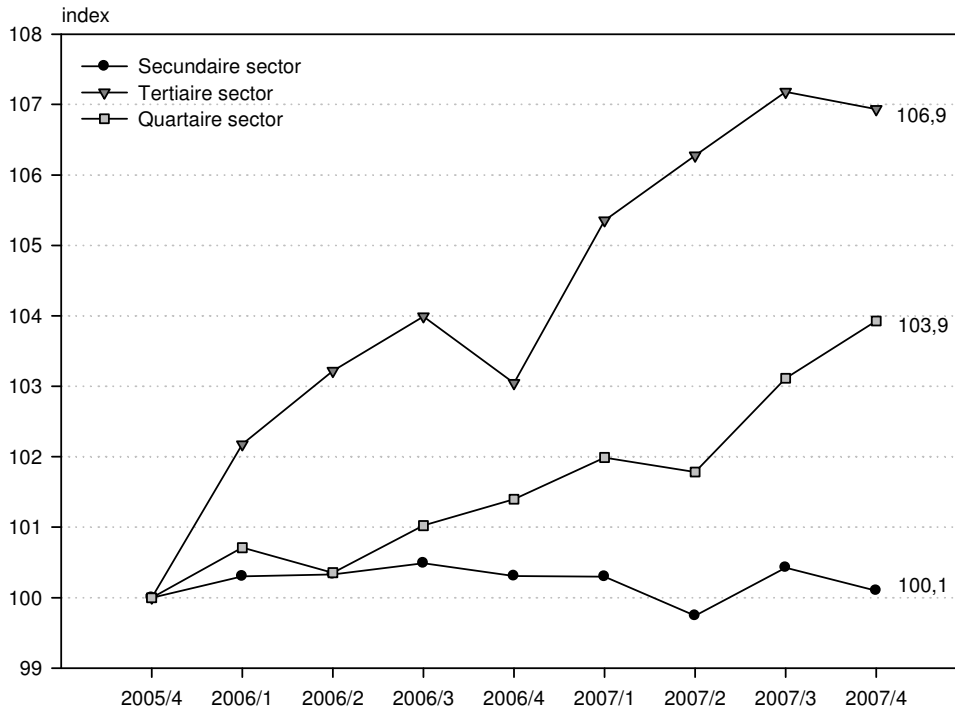
Ook de *quartaire sector* laat twee opeenvolgende jaren een groei optekenen. Was die in 2006 nog beperkt tot een toename met +8 504 loontrekkenden (+1,4%), dan telden we in 2007 bijna +15 400 loontrekkenden meer (+2,5%). Vooral de 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' kenden sinds 2005 een enorme groei (+15 900), maar ook 'onderwijs' (+3 900) en 'openbaar bestuur' (+1 800) gaan vooruit.

Dit staat in schril contrast met de evolutie in de primaire (land- en tuinbouw) en de secundaire sector (o.a. industrie en bouw). In de *primaire sector* kunnen we spreken van een status quo. Met net geen 14 000 werknemers blijft de sector in Vlaanderen erg klein. De *secundaire sector* liet in 2006 nog een beperkte toename optekenen (+1 600 werknemers of +0,3%), maar in 2007 nam het aantal werkenden weer af, al was de daling beperkt (-1 100 werknemers of -0,2%). Een aantal sectoren tekenden zware verliescijfers op tussen 2005 en 2007, onder andere de 'textiel' (-2 300), de 'chemische nijverheid' (-2 100) en de 'voedingsindustrie' (-1 200). Dit verlies werd echter grotendeels gecompenseerd door de groei in sectoren als de 'bouw' (+7 400), de 'machines, apparaten en werktuigen' (+1 800) en de sector van 'elektriciteit, gas en water' (+1 100). Op basis van de meest recente conjunctuurenquête bij bedrijven (Nationale Bank, oktober 2008) en gezien de vele berichten over nakend jobverlies in heel wat bedrijven ten gevolge van de financiële en economische crisis, verwachten we voor 2008 en 2009 een sterker verlies in de secundaire sector.

We zien dus een verderzetting van de desindustrialisering en tertiaïrisering of 'verdienstelijking' van het economische landschap, althans in termen van werkgelegenheid. Dat deze trends ook in het nabije verleden goed observeerbaar waren, wordt mooi geïllustreerd in figuur 9. Deze figuur geeft de groei of inkrimping per hoofdsector (exclusief de primaire sector) weer, meer bepaald aan de hand van een index die aanvangt op 31 december 2005.⁸

⁸ De primaire sector is in deze figuur niet opgenomen omdat deze sector wegens het seizoensgebonden arbeidspatroon zeer sterke schommelingen vertoont, wat het lezen van de figuur zou bemoeilijken.

Figuur 9. Evolutie van het aantal loontrekkenden naar sector (index 4^e kwartaal 2005 = 100) (Vlaams Gewest; 31 december 2005 – 2007)

Bron: RSZ (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

De secundaire sector kende ongeacht enkele kleine schommelingen een status quo. De niet-commerciële diensten (quartaire) kenden een sterke stijging van het aantal werkenden. Voor 100 werkenden in de sector eind 2005 waren er 104 werkenden eind 2007, dus een stijging met 4%. Maar absoluut en relatief was de stijging het sterkst in de commerciële diensten. De index laat een groei zien van maar liefst 6,9% op twee jaar tijd.

Tabel 5. Sectorale verdeling van het aantal loontrekkenden (Vlaams Gewest; 2005 en 2007)

		Primaire sector	Secundaire sector	Tertiaire sector	Quartaire sector	Totaal
2005	(n)	14 364	530 622	827 889	608 935	1 981 810
	(%)	0,7	26,8	41,8	30,7	100
2007	(n)	13 928	531 152	885 290	632 836	2 063 206
	(%)	0,7	25,7	42,9	30,7	100

Bron: RSZ (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

De desindustrialisering en tertiairisering kunnen ook worden geduid met het aandeel van elke sector in de totale werkgelegenheid. In 2005 stond de industrie nog voor 26,8% van de loontrekkenden in Vlaanderen, in 2007 was dat nog maar 25,7% (zie tabel 5). Daar stond een toename tegenover in de commerciële dienstensectoren van 41,8% in 2005 naar 42,9% in 2007, dus een relatieve toename van meer dan één procentpunt op twee jaar tijd. De quartaire sector bleef in termen van aandeel in de werkgelegenheid stabiel op 30,7%.

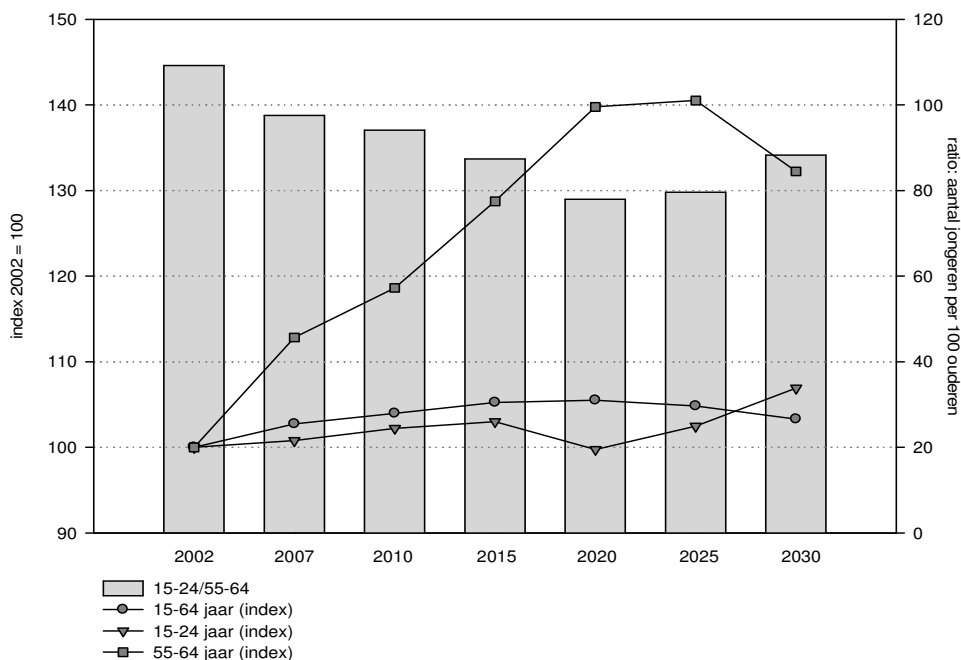
4. Wat brengt de toekomst?

De ontwikkelingen op de arbeidsmarkt op korte termijn staan sterk onder invloed van de conjunctuur. Op langere termijn zijn er echter andere factoren die de toestand van de arbeidsmarkt bepalen. Vooreerst het arbeidsmarktbeleid, dat al jaren het activeren van niet-werkenden centraal stelt. Maar ook de demografie speelt een belangrijke rol, met name de vergrijzing (4.1). Aan de hand van twee scenario's geven we weer wat de invloed is van de vergrijzing enerzijds en van de toenemende arbeidsparticipatie anderzijds op de werkzaamheidsgraad in de toekomst (4.2). Het aandeel werkenden in de bevolking heeft dan weer een invloed op de afhankelijkheidsgraad, de verhouding tussen het aantal werkenden en niet-werkenden (4.3). Bovendien heeft de vergrijzing ook een impact op de leeftijdsstructuur van de werkende bevolking (4.4).

4.1 Vergrijzing

In het Trendrapport 2007 (Herremans et al., 2007) en het WSE Report over demografische trends in de bedrijfstakken (Sels et al., 2008b) werd dieper ingegaan op drie elementen van de toenemende demografische druk. Allereerst is er de toename van het aandeel ouderen in de bevolking, waardoor de verhouding tussen het aantal 65-plussers en de bevolking op arbeidsleeftijd sterk zal stijgen en het financiële evenwicht van de sociale zekerheid uit balans dreigt te geraken. Ten tweede zal vanaf 2015 de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) niet meer toenemen. Vanaf 2020 begint deze groep af te nemen. Met andere woorden, vanaf 2020 wordt de groep van potentiële deelnemers aan de arbeidsmarkt kleiner.

Figuur 10. Evolutie/prognose (index 2002 = 100) van de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar), de jongeren (15-24 jaar), de ouderen (55-64 jaar) en van de verhouding jongeren/ouderen (Vlaams Gewest; 2002-2030)

Bron: Federaal Planbureau (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

Ten derde zien we binnen de bevolking op arbeidsleeftijd een vergrijzing. Terwijl het aantal jongeren beperkt toeneemt (met een negatieve knik in 2020), neemt het aantal 55- tot 64-jarigen sterk toe (figuur 10, linkeras). Dat is een evolutie die vandaag al een vergrijzend effect heeft. De verhouding tussen jongeren en ouderen binnen de bevolking op arbeidsleeftijd neemt immers sterk af. In 2002 waren er nog iets meer jongeren dan ouderen, meer bepaald 109 jongeren per 100 ouderen (rechteras). Maar in 2007 dook deze verhouding al onder '1 op 1', met nog slechts 98 jongeren per 100 ouderen. In 2020 zal deze ratio haar dieptepunt bereiken met minder dan 80 jongeren voor 100 ouderen. Nadien komt er terug iets meer evenwicht in deze verhouding. Deze trend stelt het aansluitingsprobleem tussen arbeidsaanbod en arbeidsvraag bijzonder scherp. De groep jongeren die zich potentieel aandient op de arbeidsmarkt wordt kleiner in verhouding tot de groep die de pensioenleeftijd bereikt (Pelfrene, 2005).

4.2 Gevolgen voor de arbeidsmarkt: twee scenario's

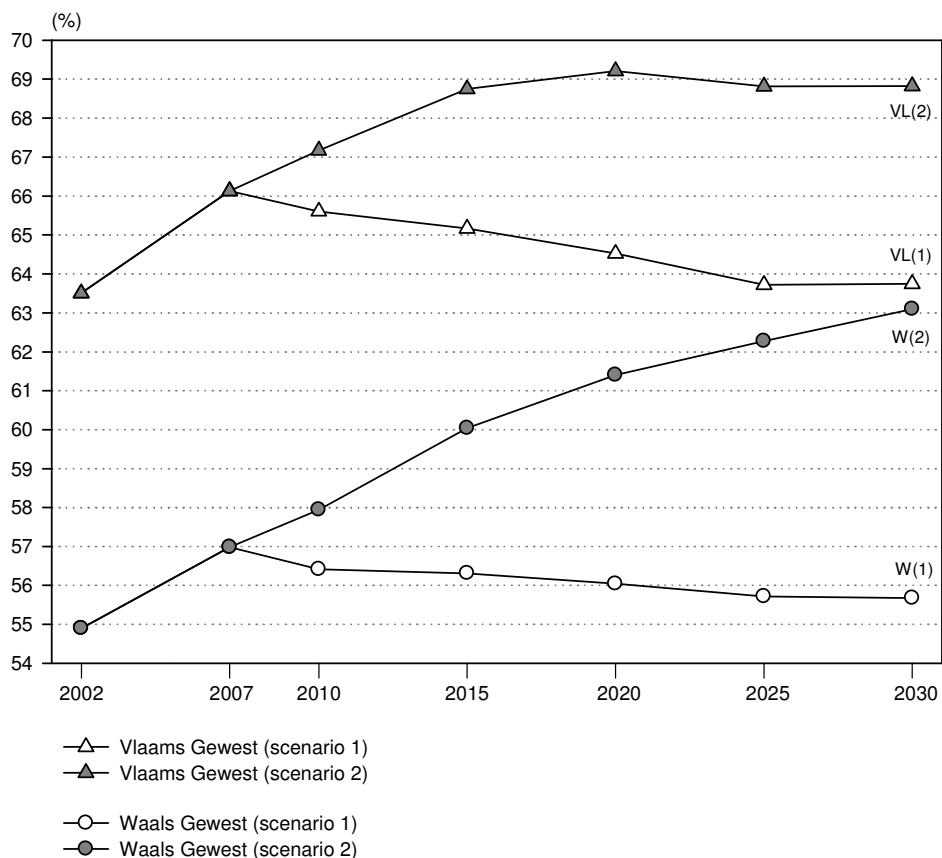
Deze evoluties hebben heel wat gevolgen voor onze arbeidsmarkt. De veroudering van de bevolking heeft een negatieve impact op de werkzaamheidsgraad. 55-plussers hebben een lagere werkzaamheidsgraad dan de jongere leeftijdsgroepen. Als hun aandeel in de bevolking op arbeidsleeftijd stijgt, dan daalt bijgevolg de werkzaamheidsgraad van de totale bevolking. Daarom is het verhogen van de werkzaamheidsgraad bij ouderen al enkele jaren een speerpunt in het arbeidsmarktbeleid. De vraag is of die beleidsinspanning voldoende zal zijn om de negatieve impact van de veroudering te compenseren (zie Sels et al., 2008).

Positief is alvast dat dit proces afgeremd wordt door een gestage stijging van de werkzaamheidsgraad bij de oudere bevolking. Deze evolutie is voornamelijk het gevolg van de feminisering van de arbeidsmarkt, waarbij elke generatie vrouwen meer deelneemt aan de arbeidsmarkt dan de vorige generatie. Sinds de jaren zeventig zijn vrouwen meer en meer actief geworden op de arbeidsmarkt. De generaties vrouwen die toen zijn toegetreden komen nu in de leeftijdsgroep van de 55-plussers waardoor de globale werkzaamheidsgraad van deze groep stijgt. Naast deze feminisering spelen ook andere factoren een belangrijke rol, zoals het overheidsbeleid dat reeds jaren inzet op het verhogen van de werkzaamheidsgraad bij ouderen, de stijgende scholingsgraad (hooggeschoolden hebben een hogere werkzaamheidsgraad) en de tertiaïrisering van de economie (in de dienstensectoren treden mensen doorgaans op latere leeftijd uit dan in de industriële sectoren, Sels et al., 2008b)

Om de impact van beide ontwikkelingen – de vergrijzing en de toenemende werkzaamheid bij ouderen - in te schatten, schrijven we twee scenario's uit (zie ook Vermandere, 2005; Pelfrene, 2005). In het eerste scenario stellen we ons de vraag wat er met de werkzaamheidsgraad van de bevolking op arbeidsleeftijd zal gebeuren als we enkel de vergrijzing laten spelen (en bijgevolg niet rekenen op een verdere stijging van de werkzaamheid in de oudere leeftijdsgroepen). In het tweede scenario houden we ook rekening met de toenemende werkzaamheid bij de ouderen, voornamelijk als gevolg van de feminisering. Figuur 11 visualiseert beide scenario's voor het Vlaams en het Waals Gewest.⁹ De witte symbolen geven scenario 1 weer (vergrijzing), de grijze symbolen geven scenario 2 weer (vergrijzing én toenemende arbeidsdeelname).

⁹ De gegevens laten niet toe om voor Brussel een betrouwbare prognose te maken.

Figuur 11. Evolutie van de werkzaamheidsgraad van de bevolking van 15 tot 64 jaar volgens scenario 1 (veroudering) en scenario 2 (veroudering én toenemende arbeidsdeelname) (Vlaams en Waals Gewest, 2002-2030)

Bron: Federaal Planbureau, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie - EAK (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

Scenario 1: vergrijzing

Om het effect van de veroudering op de werkzaamheidsgraad te meten, bevroeren we per vijfjarige leeftijdsgroep (15-19, 20-24, ...) de werkzaamheidsgraad op het niveau van 2007. We veronderstellen dus dat de 55- tot 59-jarigen van 2025 dezelfde werkzaamheidsgraad hebben als de 55- tot 59-jarigen in 2007. De populatie daarentegen laten we evolueren volgens de meest recente bevolkingsvooruitzichten (Federaal Planbureau, 2008a). De vergrijzing leidt er immers toe dat elke vijfjarige leeftijdsgroep doorheen de tijd een ander gewicht krijgt in de totale bevolking van 15 tot 64 jaar. De oudere leeftijdsgroepen worden dus relatief groter. Met andere woorden, het gewicht van de groep 55- tot 59-jarigen op de totale bevolking is in 2025 groter dan in 2007 (vergrijzing), wat een drukkend effect heeft op de globale werkzaamheidsgraad, gezien de lagere werkzaamheid van deze groep ouderen.

De prognose illustreert dat het gevolg van de vergrijzing lichtjes verschilt voor Vlaanderen en Wallonië. In Vlaanderen zal de veroudering harder toeslaan. De werkzaamheidsgraad van 66,1% in 2007 daalt sterk tot en met 2025 waarna er een stabilisering optreedt op 63,7%. Deze daling van meer dan twee procentpunten is sterker dan in het Waals Gewest. In Wallonië daalt de werkzaamheidsgraad van 57% in 2007 tot 55,7% in 2025 om dan te stabiliseren.

Scenario 2: vergrijzing én toenemende arbeidsdeelname

In het tweede scenario brengen we naast de vergrijzing ook de cohortegewijze toename van de werkzaamheid in rekening. Per vijfjarige cohorte maken we zowel voor mannen als voor vrouwen een prognose van de werkzaamheidsgraad voor de volgende jaren, op basis van de recente evolutie tussen 2002 en 2007.¹⁰ In dit scenario gebruiken we dus de reële evolutie van de werkzaamheidsgraad tussen 2002 en 2007 om een prognose te maken. Verschillende factoren hebben deze evolutie beïnvloed. We denken aan de vervrouwelijking van de arbeidsmarkt, het overheidsbeleid gericht op de verhoging van de arbeidsdeelname, de toegenomen scholingsgraad, de groei van de diensteneconomie, de economische groei gekoppeld aan de vraag naar arbeid, en dergelijke. Door de evolutie van de werkzaamheidsgraad tussen 2002 en 2007 te projecteren naar de toekomst, nemen we aan dat al deze factoren op dezelfde wijze de arbeidsdeelname in de toekomst zullen beïnvloeden. Andere factoren, zoals bijkomende beleidsmaatregelen om de arbeidsdeelname verder te stimuleren of de toekomstige economische groei en vraag naar arbeid zijn op lange termijn moeilijk te voorspellen en in deze analyse dus niet opgenomen.

De figuur maakt duidelijk dat ook hier verschillen tussen de gewesten naar voor komen. In het Vlaams Gewest zorgt de toenemende arbeidsdeelname ondanks de vergrijzing aanvankelijk voor een positief effect op de werkzaamheidsgraad van de totale bevolking. Tussen 2007 en 2015 zal het aandeel werkenden stijgen van 66,1% tot 68,7%, waarna de werkzaamheidsgraad stabiliseert.

In het Waals Gewest is de stijging van de werkzaamheidsgraad in het tweede scenario zo mogelijk nog sterker. De stijging blijft vanaf 2007 (57%) onafgebroken oplopen tot 63,1% in 2030. Doordat het Waals Gewest relatief minder te lijden heeft onder de vergrijzing en doordat het in de periode 2002-2007 relatief een grotere toename in de arbeidsdeelname van verschillende cohorten heeft laten optekenen, zien we in scenario 2 een sterkere en aanhoudende groei van de werkzaamheidsgraad.

Voor België (niet opgenomen in figuur) betekent dit alles dat we volgens scenario 1 een lichte achteruitgang verwachten ten gevolge van de vergrijzing. In 2007 tekenden we een werkzaamheidsgraad op van 62% en die zal dalen tot 60,3% in 2025 en dan stabiliseren. Maar deze daling wordt gecompenseerd door de toenemende arbeidsdeelname, waardoor we in scenario 2 een stijging verwachten tot 64,7% in 2025 gevolgd door een stabilisering.¹¹

4.3 Gevolgen voor ons welvaartsstelsel

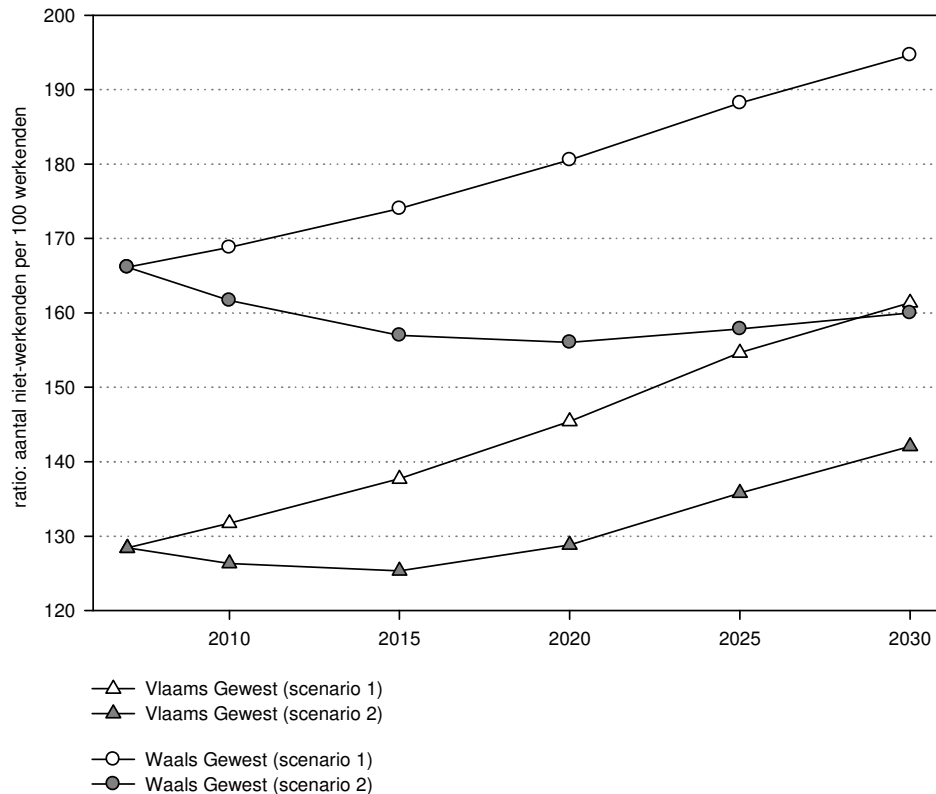
Deze verwachte stijging van de werkzaamheid volgens scenario 2, mag ons niet genoegzaam doen achterover leunen. De doelstelling die Europa ons oplegt – 70% werkenden in 2010 – blijft zonder bijkomende inspanningen vermoedelijk zelfs tegen 2030 erg moeilijk realiseerbaar. Bovendien vertelt de werkzaamheidsgraad van de bevolking tussen 15 en 64 jaar slechts de helft van het verhaal. Het zijn namelijk de werkenden die moeten instaan voor alle niet-werkenden bij de financiering van ons welvaartsstelsel. Een belangrijke indicator in dit kader is de afhankelijkheidsgraad,

¹⁰ We kijken per vijfjarige leeftijdsgroep welke procentuele evolutie zij hebben gemaakt tussen 2002 en 2007 en we nemen aan dat alle toekomstige cohortes in deze leeftijdsgroep dezelfde evolutie zullen maken. Een voorbeeld: de 25-29-jarige mannen in Vlaanderen hebben in 2002 een werkzaamheidsgraad van 89,7%. In 2007 zijn deze mannen 30 tot 34 jaar oud en hebben zij een werkzaamheidsgraad van 92,8%. Dit is een toename van 3,4% (dit is $(92,8 - 89,7)/89,7$). We nemen aan dat in de toekomst alle Vlaamse mannen van 30 tot 34 jaar een werkzaamheidsgraad kennen die 3,4% hoger ligt dan hun werkzaamheidsgraad toen zij 25 tot 29 jaar oud waren.

¹¹ In zijn 'Regionale economische vooruitzichten' stelt het Federaal Planbureau – op basis van andere methodologie en bronnen – gelijkaardige trends vast (Federaal Planbureau, 2008b). Het Federaal Planbureau voorspelt in 2013 voor België een werkzaamheidsgraad van 63,6%, voor het Vlaams Gewest 68,0% en voor het Waals Gewest 58,3%

hier uitgedrukt als het aantal niet-werkenden per honderd werkenden. Figuur 12 geeft deze indicator volgens beide scenario's weer.

Figuur 12. Evolutie van het aantal niet-werkenden (alle leeftijden) per honderd werkenden (15-64 jaar) volgens scenario 1 (veroudering) en scenario 2 (veroudering én toenemende arbeidsdeelname) (Vlaams en Waals Gewest, 2007-2030)

Bron: Federaal Planbureau, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie - EAK
(Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

In Vlaanderen is de situatie het gunstigst. In 2007 zijn er 128 niet-werkenden per 100 werkende personen in de bevolking. Houden we enkel rekening met de veroudering (scenario 1) dan zou deze verhouding in geen tijd ontsporen en tot 2030 in stijgende lijn gaan via 132 niet-werkenden per 100 werkenden in 2010 tot 161 niet-werkenden per 100 werkenden in 2030. Rekening houdend met een toenemende arbeidsdeelname zou deze verhouding getemperd worden. Aanvankelijk zou er zelfs een daling zijn tot 125 niet-werkenden op 100 werkenden in 2015, waarna het in stijgende lijn gaat tot 142 niet-werkenden per 100 werkenden in 2030.

Terwijl scenario 1 een sterke stijging voorspelt in Wallonië van 166 niet-werkenden in 2007 tot 195 niet-werkenden per 100 werkenden in 2030, geeft scenario 2 een daling aan tot 156 niet-werkenden in 2020 met nadien een lichte stijging tot 160 niet-werkenden per 100 werkenden in 2030. Volgens scenario 2 manifesteert zich in Wallonië met andere woorden een daling van de afhankelijkheidsgraad.

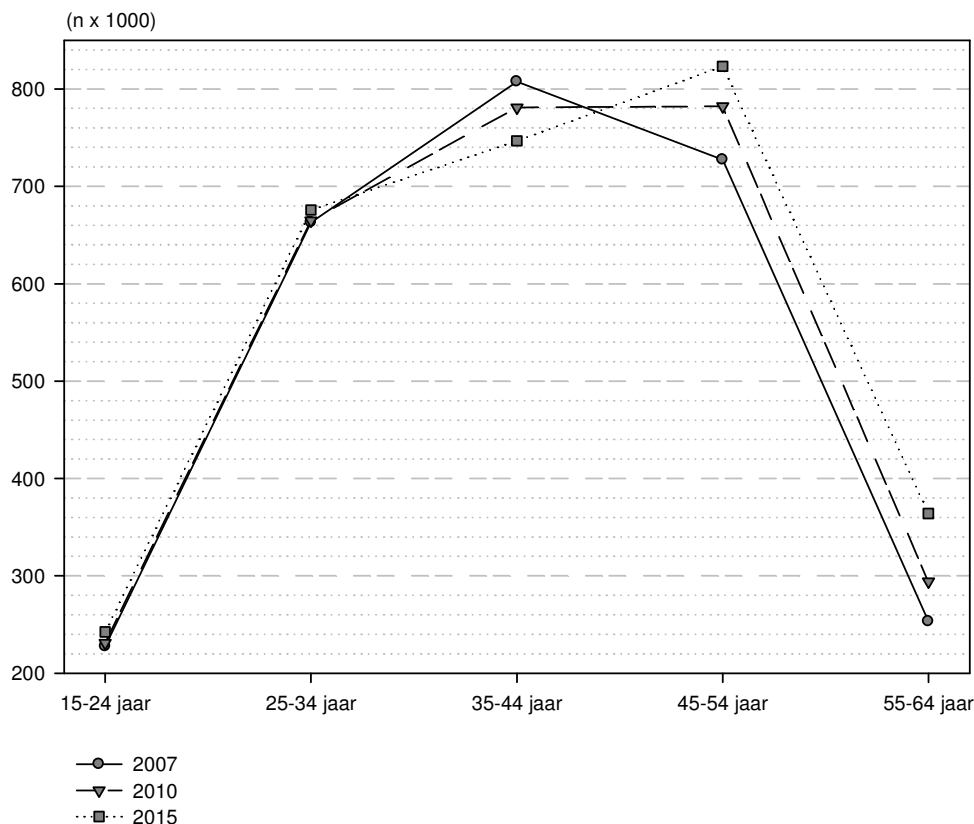
Voor België (niet in figuur) betekent dit in 2007 dat er 143 niet-werkenden afhankelijk zijn van 100 werkenden. Volgens scenario 1 zou dat in stijgende lijn gaan tot 173 niet-werkenden per 100

werkenden in 2030. Scenario 2 tekent een iets milder pad uit en voorspelt aanvankelijk een lichte daling tot 140 niet-werkenden in 2015 om nadien te stijgen tot 154 niet-werkenden per 100 werkenden in 2030.

4.4 Gevolgen voor bedrijven en overheid

We moeten er tevens rekening mee houden dat de werkenden die moeten instaan voor de financiering van ons welvaartstelsel ouder worden. Figuur 13 geeft een prognose op korte termijn weer (volgens scenario 2) van de leeftijdsverdeling van de werkende bevolking.

Figuur 13. Leeftijdsverdeling van de werkende bevolking (Vlaams Gewest; 2007- prognose 2010 en 2015)

Bron: Federaal Planbureau, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie - EAK (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

Het aantal jongeren tot dertig jaar zal de komende jaren niet drastisch wijzigen volgens onze prognose. Dat komt deels doordat we in onze prognose de arbeidsdeelname van jongeren constant houden. Mocht de arbeidsdeelname bij jongeren toenemen in de toekomst dan zal vanzelfsprekend het aantal werkende jongeren ook meer stijgen dan onze prognose aangeeft.

Vanaf de leeftijd van 35 jaar zullen er zich belangrijke verschuivingen voordoen de eerstkomende jaren. In 2007 was de groep 35-44-jarigen nog de omvangrijkste groep binnen de werkende bevolking (iets meer dan 800 000 werkenden). Dat aantal daalt de volgende jaren echter in het voordeel van de oudere groepen. In 2010 houden de 35- tot 44-jarigen en 45- tot 54-jarigen elkaar in even-

wicht met ongeveer 780 000 werkenden. In 2015 zijn de 45- tot 54-jarigen het talrijkst. Zowat 820 000 werkenden behoren dan tot deze leeftijdsgroep. Daarboven is er een enorme toename van het aantal werkende 55-plussers. Waar er in 2007 nog slechts 253 000 werkenden ouder dan 55 jaar (9,5% van de werkenden van 15 tot 64 jaar) zijn, zal dat aantal tegen 2015 oplopen tot bijna 364 000 werkenden (12,8%). Deze interne vergrijzing van de werkende populatie stelt het bedrijfsleven en de overheid voor een enorme uitdaging. Het aantal vervangingsvacatures zal immers bijzonder sterk stijgen als gevolg van een nakende pensioneringsgolf (Sels et al., 2008b).

5. Conclusie: 2008 kantelmoment?

Na het topjaar 2006 en het behoorlijke 2007 doet er zich in 2008 een duidelijke ommezwaai voor in de Vlaamse economie. In het eerste kwartaal van 2007 zien we nog een groei van 2,9% op jaarbasis, terwijl die in het derde kwartaal van 2008 nog slechts 1,2% bedraagt. Een aantal indicatoren met een voorspellende waarde voor de arbeidsmarkt (uitzendarbeid, tijdelijke werkloosheid, ontvangen vacatures bij de VDAB enzovoort) geven ook aan dat 2008 zich aandient als een kanteljaar. De financiële en economische crisis van het najaar zal deze ommezwaai nog versterken.

De weerslag van de conjuncturele vertraging zien we het duidelijkst in de evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (nwwz). Waar 2007 nog goed was voor een daling van -17% nwwz, ramen we voor 2008 nog slechts een daling met -6,7%. De kortdurige werkloosheid daalt zelfs niet meer in 2008. Bij personen met een arbeidshandicap en bij de allochtonen zien we reeds de eerste gevolgen. Het stilvallen van de daling van de werkloosheid leidt er ook toe dat de spanning op de arbeidsmarkt – die de voorbije jaren steeds bleef toenemen – tegen het eind van 2008 lijkt te stabiliseren. Een voorbode van een lichte ontspanning in 2009?

De werkzaamheidsgraad ondervindt niet onmiddellijk hinder van de economische vertraging in 2008. Doorgaans manifesteert dat effect zich pas later. Zo profiteert deze indicator nog van de hausse van 2006 en 2007. In 2006 stabiliseerde de werkzaamheidsgraad in Vlaanderen nog, maar in 2007 stellen we een stijging van 65% naar 66,1% vast, en in het begin van 2008 wordt die stijging verdergezet. Deze flinke stap voorwaarts is niet uitzonderlijk in Europa. Gemiddeld kent de EU-27 een gelijkaardige vooruitgang, maar Vlaanderen behoudt zijn kleine voorsprong (65,4 % in EU-27 in 2007).

Wat de nabije toekomst zal geven moeten we afwachten. Vaak worden de topjaren 2006 en 2007 vergeleken met de jaren 1999 en 2000. We hebben echter gezien dat de aanslagen van september 2001 de katalysator waren van een langdurige internationale conjunctuurverzwakking. Het duurde verschillende jaren vooraleer de negatieve trend zich weer omhoog. Het is niet ondenkbaar dat de financiële aanslagen van september 2008 hetzelfde effect zullen hebben op de internationale economie. Gezien de gevoeligheid van de export-gerichte Vlaamse economie voor externe ontwikkelingen zouden 2008 en vooral 2009 wel eens heel wat minder vet op de soep kunnen hebben.

Bovendien speelt ook de demografische evolutie ons parten. De vergrijzing is geen toekomst meer, de eerste effecten zijn duidelijk voelbaar. Hic et nunc. De verhouding tussen de jongeren en de ouderen in de bevolking van 15 tot 64 jaar neemt sterk af. In 2007 tellen we voor het eerst minder jongeren (15-24 jaar) dan ouderen (55-64 jaar). Het een en ander heeft gevolgen voor de arbeidsmarkt. Prognoses geven aan dat de groei van de werkzaamheidsgraad ten gevolge van de vergrijzing vanaf 2015 stopt. Vlaanderen zal de beoogde werkzaamheidsgraad van 70% niet halen. Dat leidt er ook toe dat de verhouding in de bevolking van 15 tot 64 jaar tussen niet-werkenden en werkenden oploopt. Vlaanderen telt momenteel 128 niet-werkenden per 100 werkenden van 15 tot 64 jaar, een verhouding die kan stijgen tot meer dan 140 tegen 2030, indien we rekening houden met de demografische evolutie en de trend van toenemende arbeidsdeelname. De druk op ons welvaartstelsel neemt dus toe. Bovendien stellen we vast dat de werkenden die moeten instaan voor de financiering van onze welvaart stelselmatig ouder worden. In 2007 is in Vlaanderen 9,5% van de werkenden ouder dan 55 jaar, tegen 2015 reeds is dat 12,8%.

Bibliografie

- Federaal Planbureau. 2008a. Bevolkingsvooruitzichten 2007-2060. Planning Paper 105. Brussel: Federaal Planbureau, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie.
- Federaal Planbureau. 2008b. *Regionale economische vooruitzichten 2007-2013*. Brussel: Federaal Planbureau, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Studiedienst Vlaamse Regering, Institut Wallon de l'Evaluation de la Prospective et de la Statistique.
- Herremans, W., Djait, F., Jacobs, M. 2007. *Tendrapport Vlaamse arbeidsmarkt 2007*. WSE Report 6-2007. Leuven/Brussel: Steunpunt WSE/Departement WSE.
- Herremans, W., Loyen, R., Vermandere, C. 2005. *In het oog van de storm. Toestand en ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2004-2005*. Trendrapport augustus 2005. Leuven: Steunpunt WAV.
- NBB. 2008. Economische projecties voor België – Najaar 2008. *Economisch Tijdschrift – december 2008*. Brussel: Nationale Bank van België.
- OESO. 2008. *International Migration Outlook: SOPEMI 2008 Edition*. Paris: OESO.
- Pelfrene, E. 2005. Ontgroening en vergrijzing in Vlaanderen 1990-2050. *Stativaria* 36. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
- Samoy, E. 2008. Hinder door een handicap of langdurige gezondheidsproblemen. Een beeld vanuit de EAK. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE*, 18 (2): 78-82.
- Sels, L., Van Woensel, A., Herremans, W. 2008. Over rode, oranje en groene lichten in het eindeloopbaanbeleid. De boordtabel eindeloopbaan 2007. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE*, 18 (1): 8-32.
- Sels, L., Herremans, W., De Winne, S. en Tielens, M. 2008b. *Welke bedrijfstakken kraken onder demografische druk? Een vergelijking Wallonië-Vlaanderen*. WSE Report 6-2008. Leuven: Steunpunt WSE.
- Stevens, E., De Winne, S. & Sels, L. 2007. *Europa regionaal. Arbeidsmarktprestaties in een comparatief perspectief*. WSE Report 8-2007. Leuven: Steunpunt WSE.
- Stevens, E. 2008. *Gemiddeld 13,5 jobs per Vlaamse vestiging. Een analyse van de vestigingen en de jobs bij RSZ en RSZPPO (2005-2006)*. WSE Report 8-2008. Leuven: Steunpunt WSE.
- Tielens, M. & Herremans, W. 2007. *Over arbeidsvolume en arbeidsduur in Vlaanderen en Europa*. WSE Report 10-2007. Leuven: Steunpunt WSE.
- VDAB. 2008. *Evolutie van de werkloosheid in Vlaanderen. Commentaar bij de werkzoekendencijfers van november 2008*. Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding.
- Vermandere, C. 2005. De Vlaamse arbeidsmarkt: trends en verwachtingen. In Steunpunt WAV en VIONA Stuurgroep Strategisch Arbeidsmarktonderzoek, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarboek Editie 2005*: 27-36. Antwerpen: Garant Uitgevers.